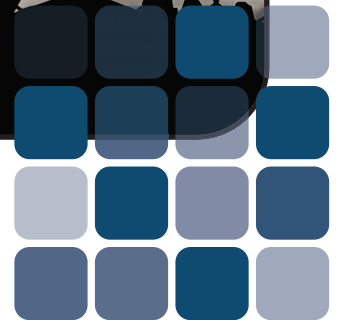

RADİKALLEŞME BAĞLAMINDA YABANCI SAVAŞÇILARIN EVRİMİ

HALİT GÜLŞEN

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2019

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.
ISBN : 978-605-80703-0-1

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adresi : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon: +90 (312) 430 26 09 Faks: +90 (312) 430 39 48

Email: orsam@orsam.org.tr

Fotoğraflar: Shutterstock

RADİKALLEŞME BAĞLAMINDA YABANCI SAVAŞÇILARIN EVRİMİ

Yazar Hakkında

Halit Gülşen

Lisans eğitimini 2006'da Ankara Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamladıktan sonra aynı üniversitede Ermeni Dili ve Kültürü Bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. Ermeni Dili ve Kültürü Bölümünü tez aşamasında bıraktı. 2008'da Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM), 2009-2012 döneminde Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)'de Rusya araştırmacısı olarak çalıştı. 2012-2015 döneminde ise Anadolu Ajansı (AA) Moskova Temsilciliđi ve Diplomasi Muhabirliđi görevlerinde bulundu. Halit Gülşen yüksek lisans eğitimini TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Güvenlik Çalışmaları Bölümü'nde tamamladı. Halen Orta Doğu Teknik Üniversite'sinde Uluslararası İlişkiler doktora programında özel öğrenci olarak eğitimini sürdürmektedir. Başlıca araştırma alanları Rusya ve eski Sovyet coğrafyası ile radikalleşme merkezli güvenlik konularıdır. İngilizce, Rusça ve Ermenice bilmektedir.

Nisan 2019

İçindekiler

Giriş	3
1. Radikalleşme	3
2. Şiddete Varan Aşırıcılık	6
3. Yabancı Savaşçı Tanımı	7
4. Yabancı Savaşçıların Ortaya Çıkışı	9
5. Yabancı Savaşçı Profili	11
6. Yabancı Savaşçıların Motivasyonlarında Öne Çıkan Nedenler	12
7. Yabancı Savaşçı Mobilizasyonundan Örnekler	14
Irak ve Suriye	14
Afganistan.....	16
Bosna	17
8. Yabancı Savaşçıların Geri Dönüş Sorunu.....	18
9. Değerlendirme	21
Kaynakça	22

Giriş:

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından meydana gelen savaşlarda devlet dışı aktörlerin giderek daha fazla etkisini göstermeye başlaması, ulusal ve uluslararası alanda güvenlik anlayışında değişimler yaşanmasına neden olmuştur. Bu süreçte devletlerin daha fazla odaklanmaya başladığı yeni güvenlik sorunları arasında yabancı savaşçı konusu önemli bir yer teşkil etmeye başlamıştır. Akademik yazında 19. yüzyıla dayandırılan yabancı savaşçı olgusu, 20. yüzyıla gelindiğinde özellikle 1979-1989 Sovyetler Birliği-Afganistan, 2003 ABD-Irak ve 2011'den beri devam eden Suriye iç savaşında kendisini daha fazla göstermeye başlamıştır. Terör örgütü El-Kaide'nin 11 Eylül'de ABD'de ikiz kulelere gerçekleştirdiği terör saldırısı ve 2011'de başlayan Suriye iç savaşı yabancı savaşçıların akademik yazında daha sık ele alınmasında önemli bir dönemeç teşkil etmiştir.

Şu ana kadar yapılan çalışmalar incelendiğinde yabancı savaşçıları konusunda net sınırların çizilemediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte sorunun her geçen gün dünya gündemini daha fazla meşgul etmeye başlaması, bu alanda sürekli yeni kavramsallaştırma denemelerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu noktada yabancı savaşçıların birçok farklı etnik kimlik, ideoloji, din ve motivasyonlara sahip olması konunun çerçevelendirilmesini zorlaştıran başlıca unsurlardır. Bu nedenle yabancı savaşçıların ilk aşamada bireyler ve gruplar halinde ele alınması gerekmektedir. Çünkü her bireyin/grubun yabancı savaşçı olmasına giden süreç ve tetikleyici unsurlar birbirlerinden belli oranda farklılık göstermektedir.

Diğer taraftan yabancı savaşçıların tarihsel süreç içinde değişen motivasyonlarının ve genişleyen profil yapılarının incelenmesi ve anlaşılmasında radikalleşme ve şiddete varan aşırıcılık literatürü önemli katkı sağlamaktadır. Bu nedenle yabancı savaşçıların tarihsel süreç içindeki gelişimine geçmeden önce, radikalleşme ve şiddete varan aşırıcılık konularının açıklanmasının faydalı olacağı düşünülmüştür.

1. Radikalleşme

Radikalleşme, yabancı savaşçı olgusunun altında yatan temel nedenlerin başında gelmektedir. Bu nedenle ilk olarak radikalleşmenin ne olduğu ve nasıl olduğunun açıklanması gerekmektedir. Fakat radikalleşmenin tek bir ortak tanımlaması yoktur. Bu konuda pek çok farklı tanımlama yapılmıştır. Araştırmacılar alanlarına göre yaptıkları farklı araştırmalardan yola çıkarak radikalleşme konusunda farklı bulguları elde edebilmektedir. Bu noktada yapılan temel ayrım bir şiddet eylemine başvurulup başvurulmamasıdır.

İlk olarak, Gurr radikalleşmeyi, sosyal/siyasi bir hedef için birleştikten sonra istenilen başarıya ulaşamaması sonucunda grup içindeki bazı bireylerin beklentisini karşılayamayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır.¹ İkinci olarak, McCauley ve Moskalkenko radikalleşmeyi kavramsallaştırırken devlet ve devlet dışı aktörlerin çatışmaya hazırlanma süreçlerine değinerek, muhtemel bir savaş ya da çatışma sürecinde sıradan vatandaşların da radikalleşerek, karşı karşıya kaldıkları terör saldırısına tepki gösterdiğini belirtmektedir.² Wilner ve Dubouloz'a göre ise radikalleşme bireyin ya da grubun aşırı siyasi, sosyal ya da dini ideolojilere meyletmesini içeren bir süreçtir.³

McCauley ve Moskalkenko radikalleşme süreçlerinde sosyal grupların önemine işaret etmektedir. Buna göre radikalleşen farklı bireyler şu yönde bir grup psikolojisi altına girerler: Biz seçilmişleriz. Bize adil davranılmadı, haklarımız korunmadı ve destekte bulunulmadı.⁴ Bu yaklaşıma göre bireyleri radikal örgütlere iten faktörlere dair Tablo 3.1'deki gibi sınıflandırmaya gidilmektedir.

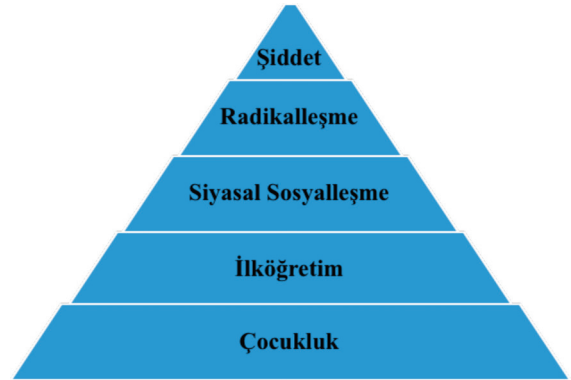
Üçüncü olarak, radikalleşme konusunda gruplara değil bireylerin kişiliğine odaklanan yazarlardan McGregor, kişilik zafiyeti, öfke, sürekli kaygı duyma gibi nedenler sonucunda bireylerin radikalleşebildiklerini belirtmektedir.⁵ Dördüncü olarak, Horowitz ise radikalleşme konusunda etnik kimliğe vurgu yaparak, bir bireyin ya da grubun etnik kimliğinden dolayı haksızlığa uğ-

Siyasi nedenler	Batı'nın Ortadoğu'daki yıkıcı politikaları
Kişisel nedenler	Ayrımcılık
Sevgi	Sevdiği insanı yalnız bırakmama duygusu
Çözülme	Kötü bir olay sonucundaki psikolojik travma
Kaçış	Problemlerden ve istenmeyen geçmişten kurtulma
Statü ve macera isteği	Boşluktan kurtulmak için macera ve kimlik arayışı

Tablo 3.1. McClauley ve Moskalenko'nun Bireyleri Radikal Örgütlere İten Faktörlere Dair Sınıflandırması

radığı düşüncesi ile radikalleştirerek, çatışmaya dâhil olduğunu öne sürmektedir.⁶

Terörizm literatüründe ise radikalleşme, genellikle “terör için elverişli ön koşulların ve zeminin oluşmasını sağlayan” süreçleri tanımlamak için kullanılmaktadır.⁷ Radikalleşme, yönetici kesimden bir grup/kişiyeye yönelik tepki ya da uygulanan bir politikaya itiraz ederek başlayıp, hem kişilerin hem de mevcut sistemin tamamen değiştirilmesi gerektiği fikrinden de beslenerek terörle sonuçlanan bir süreç olarak da ifade edilebilmektedir.⁸ Başka bir ifadeyle radikalleşme, terörle sonuçlanabilecek görüşleri benimseyen insanların yarattığı bir olgudur.⁹ Bu bakımdan radikalleşmenin istikrarlı şekilde ilerleyen değil, içinde birçok olağan dışı değişimi barındıran bir süreç olduğu söylenebilir. Diğer taraftan radikalleşmenin terörle neticelenen bir sürecin bir aşaması olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Şekil 3.1.'de gösterildiği gibi, beş safhanın üzerinde durulması yararlıdır: Çocukluk, ilköğretim, siyasal sosyalleşme, radikalleşme ve şiddetin benimsenmesi.

Şekil 3.1. Terörle Neticelenen Radikalleşme Piramidi

Diğer bir ifadeyle ilk olarak kişinin kendisinden başlayan radikalleşme süreci daha sonra ise ailesi ve akrabaları, ardından arkadaş çevresi ve sosyal çevresi ile genişlemektedir.¹⁰ Ancak terör konusunda radikalleşmeye odaklanırken, her zaman radikalleşmeyi terörün bir ön safhası gibi görmek doğru değildir. Radikal düşünceye sahip olan her insan teröre başvurmayacağı gibi, terör eylemlerine katılan her bireyin de mutlaka bir radikalleşme sürecinden geçtiğini söylemek zordur. Burada farklı kişilerde farklı mekanizmalar

farklı zaman dilimleri ve farklı durumlar için değişkenlik gösterebilmektedir.¹¹

Radikalleşme teorilerinin yabancı savaşçı olgusunun açıklanmasında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Radikalleşme teorileri oldukça geniş bir alana yayılmaktadır. Bu alanda başlıca sosyal hareket teorileri ve çatışma teorilerinde ön plana çıkmaktadır. Sosyal hareket teorileri içinde öne çıkan Planlanmış Davranış Teorisi, Rasyonel Toplumsal Hareketler Yaklaşımı ve Yeni Sosyal Hareketler Teorisi öne çıkmaktadır. Çatışma teorilerinde ise hırs ve kinin etkisinin yoğun olduğu görülürken, Ayırım ve Baskı Teorileri ile Rejim Teorisi'nin de bu radikalleşme süreçlerinde etkili olduğu bilinmektedir. Bunların dışında, ilk olarak göç literatüründe yer alan ancak daha sonra radikalleşme teorileri içinde de sıkça değerlendirilen “*İtici ve Çekici Güçler Teorisi*” son derece önemlidir.

Sosyal hareketler teorilerinde ilk olarak 1950’li yıllarda ortaya atılan Planlanmış Davranış Teorisi ele alınacaktır. Buna göre toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında içinde yoksunluk, nefret, adaletsizlik, hayal kırıklığı gibi unsurları barındıran kin önemli bir etkidir.¹² Bu duyguların baskın unsur olarak ortaya çıkması sonucunda ortak bir hareketin meydana gelmesi kolaylaşmaktadır. Sosyal psikoloji merkezli olan bu teoride, herhangi bir olay karşısında bireyin takındığı kişisel tutum ile yakından tanıdığı bir kişinin hareketine karşı gösterdiği tutum ve bu süreçteki davranış kontrolü çok belirleyicidir.¹³

Sosyal hareketler teorilerinde değinilen ikinci teori ise 1960’lı yıllarda ortaya atılan Rasyonel Toplumsal Hareketler Yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre toplumsal hareketleri meydana getiren grupların ve bireylerin rasyonel olduğu kabul edilmektedir.¹⁴ Bu teoride bireylerin ve grupların çıkarlarına göre ne yapacaklarını belirlediği, bilinçli olarak kar-zarar hesaplaması yapıldığı ve bireyin toplumun ana unsuru olduğu kabul edilmektedir.¹⁵ Bu bağlamda toplumsal hareketlerin çıkar merkezli olduğu ve her hareketin kendine has amacına göre gereksinimlerini belirleyeceği savunulmaktadır.¹⁶ Üçüncü olarak üzerinde

durulan ve 1980’li yıllarda ortaya atılan Yeni Sosyal Hareketler teorisine göre, yeni sosyal hareketler, yerel bölgelerde ortaya çıkan tepkilerin ortak bir paydada buluşmasından oluşmaktadır.¹⁷ Buna göre ‘eski’ politikada öne çıkan güvenlik, işçi sınıfı hakları, ekonomi gibi konu başlıklarına kimlik, insan hakları ve demokrasi gibi yenileri eklenmiştir.¹⁸

Etnik çatışma teorilerinin temelinde ise hırs ve kinin bulunduğu dair yaygın bir düşünce bulunmaktadır. Collier ve Hoeffler, üç farklı tip kincilik açıklamasında bulunarak, gruplar arası düşmanlık, siyasi dışlanmışlık ve intikam ayırımına gitmiştir.¹⁹ Bu noktada etnik çatışmalarda devlet ya da diğer aktörler arasında tarihsel geçmişe dayanan kinin olduğu, kimlik-bağımsızlık-inanç gibi değerlerin önemli bir etken olduğu ve çatışmaların uzun bir zaman dilimine yayıldığı kaydedilmektedir.

Çatışma teorilerinde ise birinci olarak, devletlerin uyguladığı politikalar nedeniyle Ayırım ve Baskı Teorileri olarak tanımlanan yaklaşımda, iktidarı elinde tutan gücün, çoğunluk olduğu duygusundan hareket ederek azınlık gruplara yönelik baskıcı ve ayırımçı bir politika izlemesinin, etnik çatışmalara yol açacağı savunulmaktadır.²⁰

İkinci sırada değinilen Rejim Teorisi ise devlet otoritesinin eksik olduğu durumlarda, ortaya çıkan güç boşluğu nedeni ile çatışmaların ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğunu öne sürmektedir. Özellikle kaos dönemlerinde ortaya çıkan sosyal ve ekonomik güçlüklerden dolayı toplumca önemli tahribatların yaşanma ihtimali oldukça yüksektir.²¹ Nitekim Hobbes da Leviathan adlı eserinde, otorite boşluğunda insanların sonsuz bir mücadele içinde olacaklarını ve zaten insanın da özü itibarı ile kötü olmasından dolayı ortaya çıkacak kaos sonucunda şiddete başvurulacağını kaydetmektedir.²² Çatışmaları etkileyen bir diğer husus olarak ise rejimlerin ve uluslararası sistemin niteliği gelmektedir. Demokratik rejimlerde yönetimlerin daha fazla uluslararası hukuk ve insan haklarına hassasiyet gösterdiği, baskıcı rejimlerde ise adaletsizliğin daha yaygın olduğu savunulmaktadır.²³

Radikalleşme teorilerinden bir diğeri ise itici ve çekici güçler yaklaşımıdır. İtici ve çekici güçler yaklaşımı ilk olarak göç literatüründe kullanılmıştır. Ravenstein'in göçe dair ortaya koyduğu yedi etken ve diğer nedenler daha sonra Lee tarafından formüle edilmiştir.²⁴ Lee'nin formülüne göre göç sürecinde etkili olan dört temel faktör şöyle belirlemiştir: Çıkış yerine ilişkin faktörler (itici etkenler), varış yerine ilişkin faktörler (çekici etkenler), araya giren engeller ve bireysel faktörler.²⁵

Lee'nin göçün nedenlerine dair ortaya koyduğu bu etkenler radikalleşme incelemelerinde de kullanılmıştır. Bireyin ya da grubun şiddete varan radikalleşme süreçleri incelendiğinde kendisinden ya da bulunduğu ortamdan kaynaklanan etkenler kadar, karşı taraftan kaynaklı unsurların da önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Konuyu bu çerçevede ele alan Khalil ve Zeuthen itici faktörleri "yapısal", çekici faktörleri ise "bireysel" başlıkları altında sınıflandırmıştır.²⁶

Bu tanımlamada yapısal faktörlerin içine baskı, yolsuzluk, eşitsizlik, işsizlik, ayrımcılık, kimlik grupları arasındaki tarihsel düşmanlık ve diğer ülkelere yapılan dış devlet müdahaleleri konulmuştur. Bireysel faktörlere ise amaç arayışı, macera, aidiyet, kabul arayışı, statü, maddiyat, silahlı gruplardan duyulan korku, cennet beklentisi gibi ödülleri yerleştirilmiştir.²⁷ Söz konusu bu sınıflandırmada fırsat verici/kolaylaştırıcı faktörler olarak ise aşırı akıllı hocaları, internet ağları üzerinden erişim, sosyal bağlar, devlet etkisinin azlığı ve aile desteğinden yoksunluk gösterilmiştir.²⁸

2. Şiddete Varan Aşırıılık

Yabancı savaşçı olarak ele alınan bir kişinin, belli sebeplerden dolayı yaşadığı bölgeden ayrılarak silahlı bir çatışmaya katılmış olması gerektiğinden dolayı, bir şiddete varan aşırıılık süreci yaşamış olması beklenir. Bu süreç bazılarında çok kısa olabileceği gibi, bazılarında daha uzun bir zaman alabilmektedir.

Tıpkı radikalleşmede olduğu gibi şiddete varan aşırıılığa dair akademik yazında da öne çıkan modellemeler bulunmaktadır. Bu başlıkta söz konusu modellemeler içinde Borum, Moghaddam, Precht, Silber ve Bhatt'ın modellemeleri incelenecektir.

Yukarıda belirttiğimiz üzere şiddete varan aşırıılık çalışmalarında farklı modellemeler yapılmaktadır. Ele alacağımız birinci modellemede Borum kin, adaletsizlik, hedef niteliği ve eyleme evrilme olmak üzere dört aşamalı bir model sunmaktadır.²⁹ Burada şiddete varan aşırıılık maruz kalan bireyin terör eylemini gerçekleştirmesinde sosyal çevreye ya da düzene duyulan kin ve öfke birinci sırada gelmektedir. Bu kin ve öfke bir sonraki aşamada bireyin ya da grubun kendisine adaletsiz davranıldığı duygusuna evrilmekte ve karşı taraf hedef haline getirilmektedir. Son aşamada ise geriye kalan tek şey şiddet eylemini gerçekleştirmektir.³⁰

İkinci modellemede ise Moghaddam "terörizme merdiven" metaforu ile altı basamaklı bir şiddete varan aşırıılık modellemesini ortaya koymaktadır.³¹ Buna göre; birinci basamakta maddi şartların psikolojik yorumu, ikinci basamakta adaletsiz muameleyle savaşmak için algılanan düşünce, üçüncü basamak saldırı halini alma, dördüncü basamak ahlaki sorumluluk, beşinci basamak kategorik düşünceyi daraltma ve terör organizasyonunun meşruluğunu kabullenme, son basamak ise terörist saldırdır.³² Bu modellemede birey ilk olarak bir sorunu hafifletmek ve durumu düzeltmeye çalışmak duygusuyla hareket etmektedir. Düşman olarak algılanmaya başlanan birey ya da gruba yönelik bu öfke artışı aşırı ideolojilere ve terör gruplarına sempati duyulmasına yol açar. Bu sempati aşırıılıkçı gruba üye olmakla devam eder ve sonunda terör eylemi gerçekleşir.

Üçüncü modellemede Silber ve Bhatt dört aşama ile bireyin radikal cihatçı Selefizme giden süreci açıklanmaya çalışmaktadır. Bu noktada birinci aşama radikalleşme öncesi dönem, ikincisi kendini kimliklendirme ve sonra ise endoktrinasyon ve cihat yer almaktadır.³³

Burada üzerinde duracağımız dördüncü modelleme Precht tarafından şekillendirilmiştir. Dört aşamalı bu modellemede ise birinci aşamada radikalleşme öncesi durum, ikinci aşamada dönüşüm ve radikal İslamla kimliklenme, üçüncü aşamada endoktrinasyon ve artan grup bağı, dördüncü aşamada terör eylemi yer almaktadır.³⁴ Bu modellemede Avrupa'daki militarist radikal İslam açıklanmaya çalışılırken, arka plan faktörler, tetikleyici faktörler ve fırsat açısı faktörler olmak üzere üç başlı bir motivasyon ayrımına da gidilmektedir.³⁵ Arka plan faktörler arasında dini ideoloji, sosyal entegrasyondan uzak kalma, ayrımcılık gibi etkenler bulurken, tetikleyici faktörler arasında ise karizmatik lider, somut olaylar yer almaktadır.³⁶

Yabancı savaşçı olarak ele alınan bir kişinin, belli sebeplerden dolayı yaşadığı bölgeden ayrılarak silahlı bir çatışmaya katılmış olması gerektiğinden dolayı, bir şiddete varan aşırıçılık süreci yaşamış olması beklenir.

3. Yabancı Savaşçı Tanımı

İlk olarak şunu belirtmek gerekir ki yabancı savaşçı konusunda üzerinde ortak uzlaşa sağlanmış olan tek bir tanımlama söz konusu değildir. Birçok farklı etken zaman içinde tanımlamaların genişletilmesine ya da daraltılmasına neden olmuştur. Bu tanımlamalar içinde Malet, Byran, Mendelshon, Hegghammer, Rich ve Conduit, Moore ve Tumely, Yalçinkaya'nın çizdiği çerçeveler ön plana çıkmaktadır. Bu başlıkta söz konusu tanımlamaların özellikleri üzerinde durulacaktır.

David Malet, iç savaşlarda (çatışmalarda) ayaklanmaya dâhil olan ve çatışan devletle vatandaşlık bağı olmayanları yabancı savaşçı olarak

belirtmiştir. Malet'in tanımında teröristler, savaş mütahhitleri ve yabancı lejyonları, yabancı savaşçı kapsamında yer almamaktadır.³⁷ Ian Byran'ın yabancı savaşçı tanımı ise şu şekildedir. "Evlerinden ayrılıp kendi toprakları dışında bir amaç ya da kimlik için savaşanlar."³⁸ Barak Mendelshon yabancı savaşçı tanımlamasında çatışmaya katılan bireyin o ülke ile vatandaşlık bağı olmaması gerekliliğine dikkat çekmektedir.³⁹

Thomas Hegghammer ise yabancı savaşçı tanımlamasında dört temel kriterden hareket ederek, bu kriterleri şu şekilde sıralamıştır: "Bir kalkışma hareketine katılmak ve faaliyetlerine dâhil olmak; çatışan devletle vatandaşlık ya da akrabalık bağı olmamak; resmi bir askeri organizasyona üye olmamak, herhangi bir ücret almamak."⁴⁰ Burada özel paralı askerleri ve anavatanına geri dönen diaspora üyeleri yabancı savaşçı statüsüne alınmamıştır. IŞİD'in ortaya çıkışı sonrası yayınladığı çalışmasında ise yazar tanımı şu şekilde geliştirmiştir. "Herhangi bir düşmana karşı terörist faaliyetler dâhil olmak üzere herhangi bir askeri faaliyette katılmak için Batıyı terk eden ya da terk etme kararı almış kişileri."⁴¹ Ben Rich ve Dara Conduit ise çalışmalarında Hegghammer'in birinci tanımlamasındaki dört temel unsura bir yenisini daha eklemişlerdir. Sünni İslam'a bağlı olmak.⁴²

Cerwyn Moore ve Paul Tumely ise yabancı savaşçılara dair şu tanımlamayı kullanmaktadır: "Yerel ya da bölgesel olmayan, din akrabalık ya da ideolojik motivasyonla hareket eden, silahlı çatışmalara katılmak için çatışma bölgesine giren kişi."⁴³ Borum-Fein ise Malet-Hegghammer'in yabancı savaşçı tanımlamalarında, "bir çatışma ya da kalkışmaya dâhil olunması" şartına değinerek, terör ya da kalkışma hareketlerine karışan kişilerin silahlı çatışmalara doğrudan müdahil olma işlevinin dışında farklı pozisyonlarda da faaliyet gösterebileceklerine dikkati çekmektedir.⁴⁴ Bu noktada yazarlar herhangi bir kalkışmaya destek veren ve genel kabul gören tipolojide şu dört noktaya vurgu yapmaktadır: 1. Savaş ya da çatışmaya doğrudan katılma, 2. saldırının planlanması ve saldırıda kullanılacak silah ve patlayıcıların hazırlanması safhasında operasyonel

destek sağlama, 3. medya stratejisinin belirlenmesi, para tedariki, eleman temini gibi konularda intikal desteği sağlama, 4. iletişim araçları, ulaşım, mali destek, gıda ihtiyacı gibi konularda lojistik destek sağlama. Bu noktada çatışma bölgesine gitmesine fakat silahlı çatışmaya katılmamış olmasına rağmen, dolaylı yoldan yabancı savaşçılara destek verenlerin bu tanımın içine girip girmeyeceği tartışması gündeme gelmektedir. Konuya dair tartışmalı olan diğer bir nokta ise yabancı savaşçı olarak tanımlanacak kişilerin fiziksel olarak çatışma bölgesine girip girmemesi ile ilgilidir. Haldun Yalçınkaya ise yabancı savaşçıları şöyle tanımlamaktadır: “Taraflardan herhangi biri ile vatandaşlık ya da akrabalık bağı olmayan, yabancı bir ülkeden çatışma bölgesine giden, maddi bir kazanç elde etmeden kendine göre bir davayı güderek bir iç çatışma, kalkışma ya da terörist faaliyette bulunan bir gruba ya da orduya katılan kişi.”⁴⁵

Görüldüğü üzere, bazı yazarlar diaspora üyelerini yabancı savaşçı olarak kabul ederken, bazıları ise diaspora üyelerinin bu kategorinin dışında tutulması gerektiğini kaydetmektedir. Bununla birlikte yeni terör örgütleri ve yeni yabancı savaşçı dalgaları ortaya çıktıkça tanımlamaların kapsamında da değişiklikler olduğu gözlemlenmektedir. Konunun net olarak tespit edilememesi ve değişen durumlara göre yeni tanımlamalara gidilmesi ise bu alandaki araştırmacıların çalışmalarını daha zorlu bir hale getirmektedir.

Bu noktada raporda şu tespitler üzerinden hareket edilerek bir tanımlamanın yapılmasının daha doğru olacağı savunulmaktadır. Yabancı savaşçıların çatışma bölgesindeki gruplarla bir akrabalık bağı olması, onu bu tanımlamanın dışına çıkartmamaktadır. Çünkü akrabalık bağı yabancı savaşçı olarak değerlendirmenin önünde bir engel teşkil edecekse, ideolojik, dini ya da siyasi olarak kendisini çatışma bölgesindeki gruplara yakın görmesinin de bir engel teşkil etmesi gerektiği düşünülmektedir. Hatta bu bağlar birçok defa akrabalık bağından daha güçlü bir motivasyon unsuru olmaktadır.

Diğer taraftan yabancı savaşçı tanımlamasında bir dini kimlik ayırımına gitmek, literatürdeki örnekler göz önünde bulundurulduğunda doğulanmamaktadır. Farklı dinlere mensup kişilerin yabancı savaşçı olabildikleri görülmektedir. Bu konudaki önemli ayrımlardan biri de yabancı savaşçıların ücret alıp almaması noktasındadır. Çünkü yabancı savaşçıların özel askeri/güvenlik şirketi çalışanlarından ayrılmasında bu faktör son derece önemlidir. Genel kabul yabancı savaşçıların bir ücret almaması gerektiği noktasında olsa da burada bir ayrıntıyı da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Herhangi bir maddi ücret beklemeden çatışmalara katılan yabancı savaşçıların da gittikleri ülkelerde asgari düzeyde geçimlerini sağlayabilmeleri için bir maddi kaynak ihtiyacı hissetmeleri zaruridir. Eğer yabancı savaşçılara asgari düzeydeki bu maddi yardım çatışma bölgelerinde katıldıkları gruplar, terör örgütleri ya da resmi güvenlik güçleri tarafından verilirse, bu mali yardımı almanın onu yabancı savaşçı kategorisinin dışına çıkartmaması gerektiği savunulmaktadır. IŞİD’in örgüt mensuplarına aylık belli oranda bir ücret verdiği kaydedilmektedir. Eğer IŞİD’e katılan bir yabancı savaşçının aldığı bu ücret onu bu kategoriden çıkartacaksa, IŞİD içinde yabancı savaşçı varlığından söz etmek de oldukça zorlaşacaktır.

Söz konusu gerekçelerden dolayı çalışmamızda şu tanımlama çerçevesinden hareket edilecek ve bu kapsam üzerinden yabancı savaşçıları değerlendirecektir: Dini, siyasi ya da ideolojik bir dava için, vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu ülkenin dışındaki bir çatışma bölgesine giderek çatışmalara, terör örgütlerine ya da resmi güvenlik kuvvetlerine doğrudan katılan ya da dolaylı destek veren, herhangi bir maddi çıkar amacı gütmeyen ancak tercihe bağlı olarak yaşamını idame edebilmesi için asgari düzeyde maddi destek alabilmesi mümkün olan kişiye yabancı savaşçı denir.

4. Yabancı Savaşçıların Ortaya Çıkışı

Akademik yazında yabancı savaşçıların ortaya çıkışı 19. yüzyıla dayandırılmaktadır. 20. yüzyıla

gelindiğinde özellikle 1979-1989 Sovyetler Birliği-Afganistan, 2003 Amerika-Irak ve 2011'den beri devam eden Suriye iç savaşında kendisini daha fazla göstermeye başlamıştır. Terör örgütü El-Kaide'nin 11 Eylül'de ABD'de ikiz kulelere gerçekleştirdiği terör saldırısı da yabancı savaşçıların akademik yazında daha sık ele alınmasında önemli bir dönemeç teşkil etmiştir.

Arap Baharı'nın ardından Suriye'de 2011'de patlak veren iç savaş, 2012'den itibaren yabancı savaşçıları için adeta bir mıknaş haline gelmiştir.

Westfalya Barışı'nın ardında modern devletlerin 17. ve 18. yüzyılda ortaya çıkmasıyla birlikte ordular devletlerin ayrılmaz bir parçası konumunu almıştır.⁴⁶ Bu dönemde meydana gelen Amerikan ve Fransız devrimleri, tebaanın vatandaşa dönüşmesinde önemli etki yaratarak, devleti korumak için silahlı mücadeleye dâhil olmayı vatandaşlığın bir gerekliliği saymıştır.⁴⁷ Devlet yapılanmalarında oluşan dönüşüm ulus devletlerin kurulmasıyla devam etmiştir. Akademik yazında söz konusu ulus devletlerin belirlemeye başladığı 19. yüzyıl sonrasını, yabancı savaşçıların da ortaya çıkışı için milat kabul etme eğilimi bulunmaktadır. Bunun ana nedeni olarak ise, vatandaş ordularının bu tarihlerden itibaren belirlemeye başlaması gösterilmektedir.⁴⁸

Vatandaş ordularının meydana gelmesiyle devletlerarası ve iç savaşlarda çatışan tarafların kimliği belirginleşmiştir. Bu belirginleşme dışarıdan çatışmalara ve savaşlara katılan grupların da tanımlanması ihtiyacını beraberinde getirmiştir. 19. yüzyılda meydana gelen Yunan İsyanı, 20. yüzyıldaki İspanyol İç Savaşı, Arap-İsrail Savaşı, Sovyetler Birliği-Afganistan Savaşı, Afrika'daki

çatışmalar, Irak Savaşı ve son olarak Suriye İç Savaşı'na farklı coğrafyalardan dâhil olan yabancı savaşçıları, bu tanımlama ihtiyacında önemli bir etken olmuştur.

1980'li yıllardan 2010'a kadar Bosna Hersek'ten Filipinlere kadar olan geniş bir coğrafyada 10 bin ila 30 bin arasında sadece Müslümanların dâhil olduğu yabancı savaşçı hareketliliği yaşanmıştır.⁴⁹ 1945-2010 yılları arasındaki Müslüman dünyada meydana gelen çatışmalardaki yabancı savaşçı akımını inceleyen Hegghammer, 1967 İsrail, 1975, 1990 Lübnan, 1978-1992 Afganistan, 1992-1995 Bosna, 1992-1997 Tacikistan, 1991 Cezayir, 1994 Çeçenistan, 1968 Filipinler, 1989 Keşmir, 1991-1995 Somali, 1992-2001 Afganistan, 1998-1999 Kosova, 1998-2000 Eritre, 2000 Filistin, 2001 Afganistan, 2003 Irak, 2006 Somali ve 2007 Lübnan'da yaşanan çatışmalarda yabancı savaşçı hareketliliğinin yaşandığını tespit etmiştir.⁵⁰ Bu savaşlara Orta Doğu, Amerika, Kuzey Afrika, Avrupa ve Uzak Doğu gibi farklı coğrafyalardan binlerce yabancı savaşçının katıldığı görülmektedir.

Arap Baharı'nın ardından Suriye'de 2011'de patlak veren iç savaş, 2012'den itibaren yabancı savaşçıları için adeta bir mıknaş haline gelmiştir. ABD Senatosu raporuna göre 2012'den beri 100 farklı ülkeden 40 binden fazla yabancı savaşçı Suriye iç savaşına katılmak için bölgeye gelmiştir. CIA ise 2016'da IŞİD saflarındaki savaşçı sayısının 33 binden 18-22 bin aralığına düştüğünü açıklamıştır.⁵¹

New York merkezli The Soufan Group Strateji Araştırma Merkezi'nin 2014 ve 2015'de yayımladığı "Suriye ve Irak'taki Yabancı Savaşçıları Raporu"na göre, 2014'te 12 bin olarak tahmin edilen Suriye'deki yabancı savaşçı sayısının, Aralık 2015 itibarıyla 27 bin ile 31 bin arasında olduğu belirtilmektedir.⁵²

Yabancı savaşçı olgusu özellikle El-Kaide'nin 11 Eylül saldırısından sonra akademik yazında daha sık gündeme gelmeye başlamış olmasına rağmen, bu konudaki mevcut literatür, her geçen yıl artan yabancı savaşçı mobilizasyonunu açık-

lamaya yeterli değildir. Bu konudaki boşluğun temel sebeplerinin başında ise yabancı savaşçı olgusunun yerel isyancılarla uluslararası teröristler arasında bir noktada kaybolmuş olması gelmektedir.⁵³

Konuyla ilgili ulus-aşırıılık konusunda mevcut iç savaş literatüründe yabancı savaşçıların temel motivasyonları hakkında bilgi edinmek mümkün ise de, söz konusu literatür ağırlıklı olarak isyancılara karşı yabancı devlet desteği, bağımsız global aktivistler ve sürgündeki isyancılara yoğunlaşmaktadır.⁵⁴ Sosyal hareketler literatürü ise daha çok şiddet içerikli olmayan durumları ele almaktadır.⁵⁵ Radikalleşme literatürü ise şiddete varan radikalleşme noktasında yabancı savaşçıların farklı coğrafyalardaki çatışmalara katılmasına neden olan faktörler üzerinde daha fazla veri sunmaktadır.

İç savaşların en önemli özelliklerinden birisi olarak savaşın öngörülenden daha fazla sürmesi halinde dışarıdan müdahale olasılığının da giderek artması gösterilmektedir. Özellikle Soğuk Savaş'ın ardından devlet dışı aktörlerin daha fazla söz sahibi olması asimetrik savaşların yaşanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda savaşlara dışarıdan müdahalede bulunan güçler yasal devletler olabildiği gibi yasadışı aktörler de olabilmektedir. Ayrıca devletlerin kendisine yönelik herhangi bir ayaklanma ya da isyan hareketini bastıramaması halinde müttefik olarak tanımladığı ülke ya da uluslararası örgütlerden yardım istemesi gibi, isyancı grupların da farklı coğrafyalardan kendilerine destek vermesi için savaşçı çağırdığı gözlemlenmektedir.⁵⁶

Yabancı savaşçıların nasıl ortaya çıktığının açıklanmasında kimlik ve sosyal yapı inşasından da yararlanılmaktadır. Çünkü insanların genel olarak kendi davranışlarına başkaları tarafından gelen tepkilerden hareket ederek yön verdikleri öne sürülmektedir. Bu durumda da sadece bireysel çıkarların, sosyal davranışları çözümlemede yetersiz olduğu vurgulanmaktadır. Böylece bireylerin kişisel tercihlerinde sosyal yapıların önemli bir etkisi olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Yabancı savaşçı olma güdüsünü tetikleyen

bir başka etken ise kimliktir. Yabancı savaşçıların bir başka ülkede savaşan bazı grupları kendi kimliğine yakın görmesi, adeta çekici bir faktör etkisi yaratmaktadır. Nitekim sosyal kimlik teorisi açısından da bireylerin, kendilerini içinde bulundukları ya da dahil olmak istedikleri gruptaki statülerine göre tanımladıkları dikkate alındığında, kimliğin ne kadar önemli olduğu daha kolay anlaşılmaktadır.⁵⁷ Özellikle bireylerin etnik ve mezhepsel bağlarının, vatandaşlık bağından daha güçlü olduğu durumlarda söz konusu etki daha yoğun hissedilmektedir.⁵⁸ Bu noktada özellikle diaspora kimliği (diaspora kimliği ulus-aşırıılık tanımında da yer almaktadır) ve dini aidiyet yabancı savaşçıların ortaya çıkışında önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir.

Söz konusu aidiyet siyaseti ise devletlerin ve devletler arasındaki resmi ilişkilerin üzerinde bir konuma sahiptir. Benzer konum dini kimlikte de karşımıza çıkmaktadır. Ümmet bilinci⁵⁹, tüm Müslümanları birbirine bağlayan, devletler ötesi bir tutkal vazifesi görmektedir. İslam dinindeki cihat anlayışı, herhangi bir ülkede ezilen, zulüm gören Müslüman varsa, diğer Müslümanların da o gruba yardım etmesini gerektirir. Ancak bu noktada İslam'ın farklı mezhepler tarafından yorumlanışına göre cihat kavramındaki öncelikler değişmektedir. Örneğin Selefî akideye göre bir ülkede zulüm gören ya da savaş durumunda olan Müslümanlara farklı coğrafyalarda yaşayan Müslümanların destek vermek için o ülkeye giderek savaşa katılması "farz" olarak kabul edilirken, İmam Ebu Hanife geleneğinden Sunni gelenekte böyle bir durumda cihat etmek, ilk aşamada savaş altında olan Müslümanlar için farzdır. Eğer savaş altında olan Müslümanlar cihat görevini yerine getiriyorsa, diğer Müslümanların da bu savaşa katılması farz değildir.⁶⁰

Ancak yabancı savaşçıların ortaya çıkışında din ve etnik temelin dışında farklı ideolojik bağların ve aidiyetlerin de etkisi söz konusudur.⁶¹ Ancak din ve etnik kimliğin dışındaki ideolojik birliktelikler de farklı coğrafyalarda birbirini hiç tanımamış olan insanları bir araya getirme gücüne sahiptir. Örneğin 1930'larda İspanya İç Savaşı'nda

devşirenler, anti-faşist ideolojiyi öne çıkararak yabancı savaşçıları etkileyebilmiştir.

Görüldüğü üzere yabancı savaşçıların ortaya çıkışında uzun bir tarihsel arka plan mevcuttur. Ayrıca birçok farklı unsur bireylerin ve grupların yabancı savaşçı olma motivasyonuna katkı sağlamıştır. Süreç içinde oluşturulan bu zemin, yabancı savaşçı profilinin belirlenmesi konusunda araştırmacılara yardımcı olmaktadır. Şimdi bu zemin üzerinden yabancı savaşçı profilinin nasıl meydana geldiği ve çerçeveselendirildiği anlatılacaktır.

5. Yabancı Savaşçı Profili

Yabancı savaşçıların tanımlanmasında tek ve bütüncül bir yaklaşım bulunmamaktadır. Ancak yabancı savaşçı profilinin oluşturulması çabalarında Malet, Hegghammer, Borum ve Fein'in tespitleri ön plana çıkmaktadır. Raporda yabancı savaşçı profilinin açıklanmasında bu yazarların tespitlerinden yararlanılmıştır.

Yabancı savaşçıların tanımlamasında olduğu gibi profili noktasında da tek ve bütüncül bir örneklem bulunmamaktadır. Akademik yazın yabancı savaşçı profilinin içine birden çok bağımsız etkenin girdiğini göstermektedir. Bu noktada yabancı savaşçıları devşirenlerin (*recruiter*) aradığı temel özellikler bir veri sunmaktadır. Buna göre devşirenler Şekil 2'de gösterildiği gibi 4 tip üzerine yoğunlaşmaktadır: İntikam arayanlar, statü arayanlar, kimlik arayanlar, heyecan arayanlar.⁶²

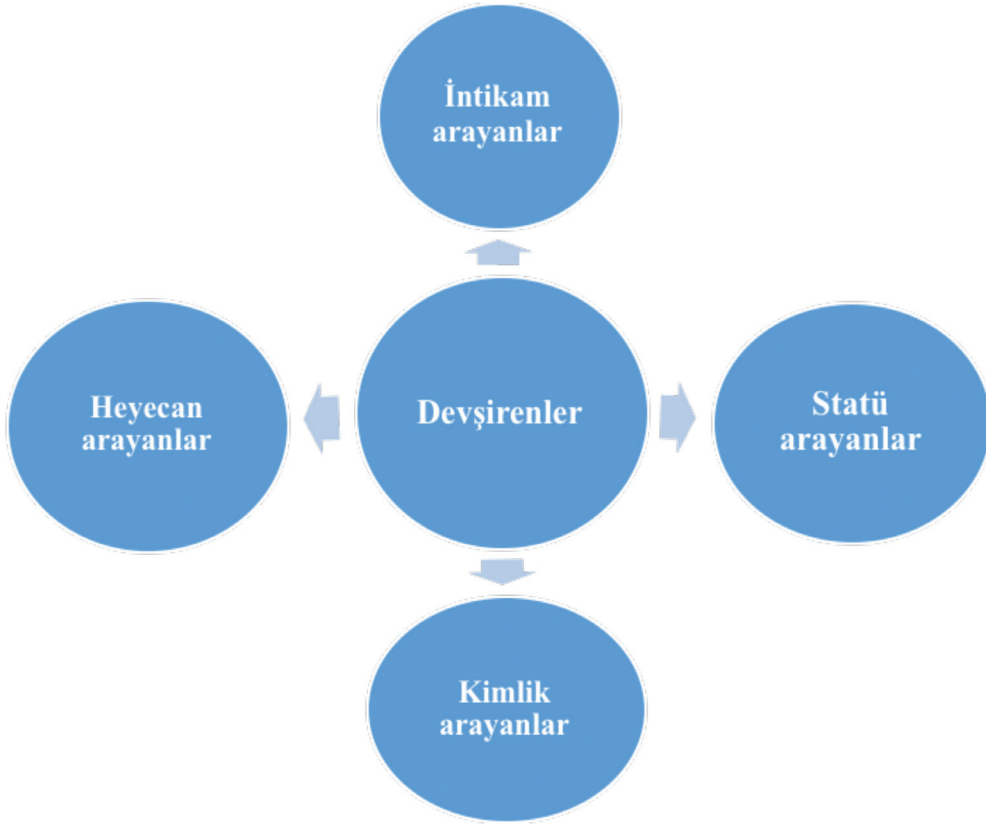
Hakkının yendiğini düşünen ve bundan dolayı kızgın olan kişilerin intikam duygusuyla hareket etme potansiyeline sahip olması devşirenler için önemli bir fırsat yaratmaktadır. Bununla birlikte toplum içinde herhangi bir statüye sahip olmayan ancak başkaları tarafından fark edilerek değer görmek isteyen kişiler ve kendi kimliğini arayan, hayatını anlamlandırmak isteyen ancak arada kararsız kalanlar da devşirenler için ciddi bir potansiyele sahiptir.⁶³ Söz konusu üç profilin dışında hayatında ciddi bir sorunu olmayan ancak yeni heyecan, macera arayanlar için ise devşirenlerin sunduğu illüzyon ciddi bir çekim etkisi yaratabilmektedir.

Devşirenler, hedefteki potansiyel yabancı savaşçıyı kendi tarafına çekebilmek için, “Yanlış olan ne? Ne yapılması gerekiyor? Onu kim ve neden yapmalı?” sorularının cevabını vermeye çalışmaktadır (Hegghammer 2013, 35). Bu üç soru ile potansiyel yabancı savaşçıya yaklaşan devşirenler, onları kendi taraflarına çekmeye çalışmaktadır.

Yabancı savaşçıların katıldıkları çatışma bölgelerindeki yerel unsurlarla bir etnik bağı olup olmadığı ve çatışmanın kendisinin bir etnik çatışma olarak ele alınıp alınmadığından yola çıkan Malet, 1816-2005 yılları arasında meydana gelen 331 çatışmanın 67'sinde yabancı savaşçıların varlığını tespit ederek diaspora üyeleri, özgürlükçüler, gaspçılar ve gerçek inananlar olmak üzere 4 tip üzerinden bir sınıflandırmaya gitmiştir.⁶⁴

Buna göre çatışma bölgelerindeki yerel unsurlarla paylaştıkları ortak etnik kimlik sebebi ile dış müdahale sonucu ortaya çıkan silahlı çatışmalara katılan yabancı savaşçıları içinde diaspora üyelerinin oranı yüzde 22'dir. Ana çatışması Arnavutların oluşturduğu Kosova Özgürlük Ordusu (Ushtria Çlirimtare e Kosovës - UÇK), buna örnek olarak gösterilmektedir. Çatışma bölgesindeki yerel unsurlarla etnik bağı olmamasına rağmen ortak ideolojik amaç için sömürgeye karşı çıkan isyancılarla birlikte hareket eden özgürlükçülerin, dış müdahale sonucu ortaya çıkan silahlı çatışmalara katılan yabancı savaşçıları içindeki oranı ise yüzde 25'dir. Sovyet işgali sırasında Afganistan'a savaşmaya giden İslamcılar bu tiplere iyi bir örnek teşkil etmektedir. Ortak amaç doğrultusunda bir bölgenin kontrolü amacıyla komşu devletlerdeki ayrılıkçı isyancılara destek veren gaspçılar, diğer üç tiplere içinde en az görünenlerdir. Bu grubun dış müdahale sonucu ortaya çıkan silahlı çatışmalara katılan yabancı savaşçıları içindeki oranı ise yüzde 7 olarak gösterilmektedir.⁶⁵

1970'lerin sonundan 1990'lı yılların başlarına

Şekil 3.2. Devşirenlerin Üzerinde Yoğunlaştığı Dört Tip

kadar Angola'daki Afrika Ulusal Kongresi (African National Congress-ANC) bu kategoriye örnek olarak gösterilmektedir. Malet'in yaptığı sonuncu tiplere ise gerçek inananlardır. Etnisiteye dayanmayan bir çatışmaya herhangi bir etnik motivasyondan hareket etmeden katılan gerçek inananlar, yüzde 46 oranı ile dış müdahale sonucu ortaya çıkan silahlı çatışmalara katılan yabancı savaşçılar içindeki en büyük yere sahiptir. 2003'den sonra Irak'da görülen İslamcılar bu grubun içinde gösterilmektedir.

Yabancı savaşçı profilinde dikkat çekici unsurlardan biri, bazı yabancı savaşçıların diğerlerine göre daha fazla "yabancı" olduğu gerçeğidir. 1948 Arap-İsrail savaşına dört farklı kıtadan Yahudi gönüllüler katılırken, Kuzey Afrika'da sömürgecilğe karşı 1950'li yıllarda yürütülen mücadelelere ise sadece komşu ülkelerden Müslümanlar katılmıştır.⁶⁶ Bu noktadan hareketle global

ve bölgesel yabancı savaşçı ayrımına giden Hegghammer, 1945-2009 yılları arasında Müslüman dünyada meydana gelen ayaklanma ve devletlerarası çatışmalara katılan yabancı savaşçıları incelemiştir.

Yabancı savaşçı profili de akademik yazında yer alana kaynaklar çerçevesinde açıklandıktan sonra, bu kez yabancı savaşçıların motivasyonlarında hangi nedenlerin öne çıktığını tespit edilmesi, konunun anlaşılabilmesi açısından yararlı olacaktır.

6. Yabancı Savaşçıların Motivasyonlarında Öne Çıkan Nedenler

Yabancı savaşçıların motivasyonlarında da bütüncül bir yaklaşımdan bahsetmek zordur. Yabancı savaşçı olmaya giden süreçte farklı moti-

vasyonların etkili olduğu görülmektedir. Bu konuda yine Borum, Precht, Hegghammer, Kutup ve Azzam'ın görüşleri önemlidir. Bu farklı görüşlerin incelenmesi öne çıkan motivasyonların belirlenmesi açısından da son derece faydalıdır.

Yabancı savaşçılar konusunda en önemli soruların başında bu kişilerin neden farklı coğrafyalarda bir çatışmaya katılma ihtiyacı duydukları gelmektedir. Onları farklı coğrafyalardaki yerel çatışanlarla birlikte hareket etmeye iten, mobilize eden unsurların ne olduğuna dair sorular daha önce iç savaş, terör, sosyal kimlik ve radikalleşme yazınında da sorulmuştur. Bu yazınlarda alınan cevapların yabancı savaşçı yazınındaki cevaplarla belli oranda benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği üzere yabancı savaşçı olgusu aynı zamanda şiddete varan radikalleşmenin bir çıktısıdır. Bu açıdan bireyin ya da grubun şiddete varan radikalleşmeye evrilme sürecinde ortaya çıkan nedenlerle, yabancı savaşçı olmaya iten nedenler arasında bir bağ bulunmaktadır. Borum, silahlı çatışmalara gönüllü olarak katılımlarda birden çok motive edici unsur olduğuna dikkati çekerek, itici ve çekici faktörlere değinmektedir.⁶⁷ Bazıları için ideoloji, kinciliğe giden yolda bir kaldıraç görevi görürken, bazıları için ise tam tersi bir akım söz konusudur. Benzer biçimde grup üyeliği ile ideoloji arasında da karşılıklı bir kaldıraç işlevi söz konusudur. Bazı kişilerin sağlam inancı ve kararlılığı çatışmaya dâhil olmasına neden olurken, bazılarının ise çatışmaya dahil olduktan sonra inancı ve kararlılığının arttığı görülmektedir.⁶⁸

Yabancı bir çatışmaya dâhil olmak en az üç aşamayı içeren dinamik bir psikolojik süreç olarak izlenebilir: katılma süreci, katılma ve ayrılma (Horgan 2009, 293). Bireyin yabancı savaşçı olmadan önce yaşadığı tecrübeler katılma süreci olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde daha önceki bölümlerde belirtilen motivasyon unsurları bireyi etkilemektedir. Katıldıktan sonra ise birey eylem aşamasına geçmiş ve önceki düşüncelerinin eylemlerle kesişip kesişmediğini test etme imkânına sahip olmuştur. Her iki süreci

de tamamlayan birey, mevcut zeminin ortadan kalkması ya da pişmanlık nedeniyle yabancı savaşçılık sürecini tamamladıktan sonra ya evine dönmekte ya da kendisine yeni alanlar aramaya girişmektedir (Horgan 2009, 297).

Genel kabule göre ise, yabancı savaşçılar tipik olarak üç temel motivasyonla hareket ederler; hırs, kin ve kimlik. Bu noktada Precht'in Avrupa'daki İslamcı militanların radikalleşme sürecini etkileyen faktörleri açıklamaya çalıştığı üçlü çerçevesi, yabancı savaşçıların çatışmalara katılmasını anlama noktasında bir yol sunmaktadır. Precht ilk olarak kişinin kendi kimliği ile olan mücadelesi -söz konusu kimlik dini kimliği de içermektedir- adaletsizlik ve ayrımcılık tecrübesi, sosyalleşememe ve aidiyet hissini kapsayan "arka plan faktörler" in önemine işaret etmektedir. İkinci olarak "tetikleyici nedenler" tanımlaması gelmektedir. Bu nedenler arasında ise aile üyeleri, karizmatik liderler ya da akıl hocası konumundaki kişiler ve olumsuz etki yaratan askeri ve polisiye olaylar gösterilmektedir. Üçüncü kategoride ise fırsat faktörleri yer almaktadır. Burada da internet, dini kurumlar ve sosyal gruplarla temaslar neticesinde kişinin etkilenmesi ve yabancı savaşçı olma yolunda bir sürece girmesinden bahsedilmektedir.⁶⁹

1980'e kadar Müslüman yabancı savaşçıların uzun mesafeli bir hareketliliği gözlemlenmemiştir. Akademik yazında yer alan ortak görüşe göre Müslüman yabancı savaşçılar Afganistan savaşının bir ürünüdür (Hegghammer 2013, 65). Ancak neden ilk olarak yoğun bir şekilde başka çatışmalara değil de Afganistan'a gittikleri konusundaki çalışmalar yetersizdir. Bu noktadan hareketle Hegghammer, Müslüman yabancı savaşçı hareketliliğindeki tarihsel değişikliklere değinirken çatışmaların yapısı, ayaklanma profili, hükümet engeli, iletişim teknolojileri ve İslam'ın evrimine vurgu yapmıştır. (Hegghammer 2013, 69). Bu noktada Müslüman yabancı savaşçıların 1980'den önce var olan cihat doktrini ile bu dönemden sonra takip ettikleri doktrin arasında iki açıdan önemli fark olduğu görülmektedir.

İlk olarak 1980'ler öncesinde tüm İslamcı

direniş grupları kendi yaşadıkları ülkelerdeki rejim değişikliği için savaşmışlardır. Seyit Kutup ve Muhammed Faraj gibi İslamcı devrimcilerin cihat anlayışında ilk olarak, dışarıdan gelen askeri müdahaleleri püskürtmekten önce, yozlaşmış yöneticiler ve laik düzeni ortadan kaldırmak yer almaktadır. İkinci olarak ise Azzam doktrini gelmektedir. Azzam 20. yüzyıldaki ana akım İslam âlimlerinin Müslüman bir ülkeye Müslüman olmayan bir ülkeden askeri müdahale olması durumunda cihat ilan edilebileceği, böyle bir cihat ilanında ise ilk olarak saldırıya uğrayan ülkenin yerel halkının savaşıması gerektiği düşüncesine karşı çıkmıştır.⁷⁰ Azzam'a göre Müslüman bir ülkeye saldırı olduğunda tüm dünyadaki Müslümanlar cihat etmek ve saldırıya uğrayan Müslüman kardeşlerine yardım etmek zorundadır. Bu, Müslümanlar için farz-ı kifaye değil farz-ı ayndır.⁷¹

7. Yabancı Savaşçı Mobilizasyonundan Örnekler

Akademik yazında yabancı savaşçıların ortaya çıkışı 19. yüzyılda meydana gelen Yunan İsyanı'na dayandırılmaktadır.⁷² Ardından 20. yüzyıldaki İspanyol İç Savaşı'nda ve Sovyetler Birliği-Afganistan savaşında yabancı savaşçıların etkili olduğu görülmüştür. Bu yüzyılın sonlarına doğru devletler arası savaşların yerini daha çok iç savaşların ve devlet dışı aktörlerin dahil olduğu çatışmaların almasıyla birlikte, yabancı savaşçıları daha geniş bir hareket alanı bulmaya başlamışlardır. Bu bağlamda 1980'li yıllardan 2010'a kadar Bosna Hersek'ten Filipinlere kadar olan geniş bir coğrafyada 10 bin ila 30 bin arasında sadece Müslümanların dâhil olduğu yabancı savaşçı hareketliliği yaşanmıştır.⁷³

1945-2010 yılları arasındaki Müslüman dünyada meydana gelen çatışmalardaki yabancı savaşçı akımını inceleyen Hegghammer, 1967 İsrail, 1975 ve 1990 Lübnan, 1978-1992 Afganistan, 1992-1995 Bosna, 1992-1997 Tacikistan, 1991 Cezayir, 1994 Çeçenistan, 1968 Filipinler, 1989 Keşmir, 1991-1995 Somali, 1992-2001 Afganistan, 1998-1999 Kosova, 1998-2000 Eritre,

2000 Filistin, 2001 Afganistan, 2003 Irak, 2006 Somali ve 2007 Lübnan'da yaşanan çatışmalarda yabancı savaşçı hareketliliğinin yaşandığını tespit etmiştir.⁷⁴

Arap Baharı'nın ardından Suriye'de 2011'de patlak veren iç savaş, 2012'den itibaren yabancı savaşçıları için adeta bir mıknaş haline gelmiştir. Irak'ta ortaya çıkan IŞİD'in Suriye savaşıyla birlikte bu ülkeye de nüfuz etmesinin ardından yaklaşık 30 bin yabancı savaşçı Irak-Suriye coğrafyasında faaliyet göstermiştir. Özellikle IŞİD ile birlikte uluslararası kamuoyunda ve uluslararası kurumlarda daha fazla gündeme gelmeye başlayan yabancı savaşçıları konusunda, geçmişteki tüm savaş ve çatışmaları incelemek bu raporun sınırlarını aşmaktadır. Bu nedenle çalışmada, son dönemde yoğun olarak gündeme gelen Irak, Suriye, Afganistan ve Bosna savaşında meydana gelen yabancı savaşçı hareketliliğinden örnekler verilecektir.

Irak ve Suriye

ABD'nin Irak işgali ve sonrasında Irak'ta meydana gelen güç boşluğu, zaman içinde IŞİD gibi bir terör örgütünün doğmasını ve kısa sürede ülkede önemli bir alan hakimiyeti kazanmasını beraberinde getirmiştir. Irak topraklarında gücünü pekiştiren IŞİD, 2011'den itibaren başlayan Suriye iç savaşını da kendisi açısından fırsata çevirerek, bu ülkede de gücünü artırmaya başlamıştır. IŞİD'in iki ülkedeki varlığını artırmasında örgüte katılan yabancı savaşçıların büyük etkisi olmuştur.

Özellikle 2011'de patlak veren Suriye savaşı, en fazla yabancı savaşçı hareketliliğine sahne olan savaşlardan biri olarak kabul edilmektedir. Yemen'den Fransa'ya, Çeçenistan'dan Tunus'a 50'den fazla ülkeden binlerce yabancı savaşçı Suriye savaşına katılarak sahadaki grupların kapasitesini ve etkinliğini artıran önemli bir faktör olmuştur. Suriye'ye onlarca farklı ülkeden gelen yabancı savaşçıları kendi ideolojilerine, kimliklerine ve farklı motivasyon unsurlarına uygun örgüt ya da grup bulmakta da hiç zorlanmamıştır. Çünkü çok katmanlı ve çok taraflı olan Suriye

savaşı, her yabancı savaşçıya hitap edecek ve onları kendine çekebilecek şekilde örgüt/grubu bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda Selefi cihadist gruplardan, aşırı sol eğilimli gruplara kadar geniş bir yelpazedeki örgüt/grup yoğunluğu adeta bir miknatis gibi dünyanın farklı bölgele-
rindeki yabancı savaşçıları kendisine çekmiştir.

ABD Senatosu raporuna göre 2012'den beri 100 farklı ülkeden 40 binden fazla yabancı savaşçı Irak ve Suriye iç savaşına katılmak için bölgeye gelmiştir. CIA ise 2016'da IŞİD saflarındaki savaşçı sayısının 33 binden 18-22 bin aralığına düştüğünü açıklamıştır.⁷⁵ Son üç yılda ise IŞİD'in gerek Irak gerekse Suriye'de elde ettiği alan hakimiyetini kaybetmesi sonrasında bölgedeki yabancı savaşçıların sayısında bir azalma meydana gelmiştir. Suriye rejiminin kaybettiği toprak kontrolünün önemli bir kısmını Rusya'nın desteği ile geri kazanması sonrasında yabancı savaşçıların İdlib'de yoğunlaştığı ve sayılarında büyük oranda düşüş olduğu belirtilmektedir.

Suriye'deki yabancı savaşçıların geldikleri ülke ya da bölgeye göre bir ayırım yapıldığında şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır: Yaklaşık 3-4 bin Avrupa kökenli yabancı savaşçı Suriye'ye intikal etmiştir. Bunların içinde sırasıyla Fransa (700), İngiltere (500) ve Almanya'nın (300) başı çektiği görülmektedir. Bu ülkelerin yanı sıra Belçika'dan 300, Hollanda'dan 120, Danimarka'dan 100, İrlanda'dan 30, Norveç'ten 50, Finlandiya'dan 50, İrlanda'dan ise 30 yabancı savaşçının Suriye'de farklı örgütler içinde yer aldığı tespit edilmiştir.⁷⁶

Suriye'deki yabancı savaşçıları arasında Rus pasaportlu yabancı savaşçıları önemli bir yer tutmaktadır. Ancak Suriye'de ne kadar Rusya pasaportlu yabancı savaşçı olduğuna, bunların hangi örgüt ve gruplar içinde yer aldığına dair farklı rakamlar bulunmaktadır. Nitekim Rusya resmi makamları tarafından verilen rakamlarda da bu değişkenlik görülmektedir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 2015'in Ekim ayında yaptığı bir açıklamada Suriye'de yaklaşık 5-7 bin arası Rusya ve BDT kökenli yabancı savaşçının bulunduğunu açıklamıştır.⁷⁷ Bu açıklamadan

5 ay sonra, 2016 Mart ayında, Rusya İçişleri Bakanlığı Aşırıcılıklarla Mücadele Bölümü Başkan Yardımcısı General Vladimir Makarov, 3 bin 417 Rus vatandaşının Irak ve Suriye'ye IŞİD saflarında savaşmak için gittiğini kaydetmiştir.⁷⁸ Rusya'dan Suriye'ye gelen yabancı savaşçıların büyük bir bölümünü ise Kuzey Kafkasya kökenli Çeçenler ve Dağıstanlılar oluşturmaktadır.

2015 sonu itibariyle ise 4 bin 700 Sovyet kökenli yabancı savaşçının Suriye ve Irak'ta bulunduğu, bunlardan yaklaşık 2 bininin Orta Asya'dan, 2 bin 500'ünün ise Rusya'dan geldiği kaydedilmektedir.⁷⁹ Son iki yılda ise Suriye rejimi ve Rusya güçlerinin Suriye topraklarında birçok noktayı yeniden kontrol altına almasından sonra, Rusya pasaportlu yabancı savaşçıların sayısında da ciddi oranda bir azalma gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Suriye savaşına yoğun olarak katılan bir başka grup ise Tunus kökenli yabancı savaşçıları olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoğun olarak IŞİD, El Nusra gibi terör örgütlerine katılan Tunuslu yabancı savaşçıların sayısının 3 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.⁸⁰ Suriye'ye geldikten sonra Tunus'a geri dönen yabancı savaşçıların sayısı 970 olarak açıklanırken, çatışmalarda hayatını kaybedenlerin sayısı ise 552 olarak kayıtlarda geçmektedir.⁸¹ Tunuslu yabancı savaşçıların Suriye savaşına katılım oranına benzer bir tablo Suudi Arabistanlı yabancı savaşçılarda karşımıza çıkmaktadır. Bu ülkeden de 2 bin-2 bin 500 civarında yabancı savaşçının Suriye'de savaştığı kaydedilmektedir.⁸²

Tıpkı Çeçenler gibi Suriye'de savaşan diğer bir etnik yabancı savaşçı gurubunu ise Uygurlar oluşturmaktadır. Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nden gelen bu grubun sayısının 4 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.⁸³ Suriye'de Türkistan İslam Partisi çatısı altında savaşan Uygurlar Suriye muhalefeti, El Nusra ve Hurras el Din gruplarında yer almaktadır.

Bu noktada dikkat çekici bir diğer ülke ise Fas'tır. Yaklaşık bin 500 Fas kökenli yabancı savaşçı Suriye'deki yabancı savaşçı varlığı içinde

dikkate değer bir yere sahiptir.⁸⁴ Çoğunluğu İŞİD'a katılan Faslı yabancı savaşçıların yüzde 88'inin Suriye'ye gitmeden önce herhangi bir suç işlemedikleri tespit edilmiştir.⁸⁵ İŞİD ile birlikte El-Nusra içinde de kendilerine yer bulan Faslı yabancı savaşçıların, ülkenin içinde bulunduğu siyasi karşılıklığın da bu noktada önemli bir yer işgal ettiği görülmektedir.

Bunların dışında ise Ürdün, Libya, Pakistan, Mısır, Cezayir, Yemen, Sudan, Somali, Afganistan, İtalya'dan yabancı savaşçıların düşük düzeyde de olsa Suriye'ye gelerek savaşa dahil olduğu bağımsız raporlarda ve ülkelerin resmi makamlarınca açıklanmıştır.

Afganistan

Yabancı savaşçıları konusu gündeme geldiğinde Afganistan ilk akla gelen ülkeler arasındadır. Gerek Sovyetler Birliği gerekse ABD tarafından askeri müdahalelere maruz kalmış bu ülke, yabancı savaşçıları için de adeta bir çekim merkezi olmuştur. Sovyetler Birliği'nin 1979'da Afganistan'a müdahalesinin ardından yaklaşık binlerce yabancı savaşçı (farklı kaynaklarda verilen rakamlar 10 bin ila 35 bin arasında değişmektedir)⁸⁶ bu ülkeye gelerek savaşa doğrudan müdahil oldu.⁸⁷ Ağırlığını Pakistan, Mısır, Suudi Arabistan, Özbekistan, Yemen, Sudan ve Cezayir'den gelenlerin oluşturduğu yabancı savaşçıları Afganistan savaşında önemli bir rol oynadı. Afganistan'daki Sovyet işgaline karşı cihat etmek için bölgeye gelen yabancı savaşçıları üzerinde daha önce yukarıda bahsedilen akademik yazındaki motivasyon unsurları ile birlikte Abdullah Azzam gibi figürlerin yaptığı cihat çağrısının da önemli etkisi olmuştur. Azzam'ın kurduğu eğitim kamplarına katılan binlerce yabancı savaşçı, savaşın gidişatını etkileyerek, daha sonra yaşanacak olan Bosna ve Çeçenistan savaşlarına giden yolda önemli deneyim elde etmişlerdir. Bununla birlikte ABD ve Pakistan gibi ülkelerin Sovyet karşıtı tutumları da hem Afganistan'daki yerel direnişçi unsurların hem de yabancı savaşçıların lojistik olarak desteklenmesi politikasını beraberinde getirmiş ve bu durum da yabancı savaşçıların hem bölgeye

intikalini hem de askeri teçhizat elde etmelerini kolaylaştırıcı faktör olmuştur.

Afganistan'daki yabancı savaşçıları arasında rakamsal olarak en dikkat çekici olanlar Suudi Arabistan, Özbekistan ve Pakistan'dan gelerek sahada oldukça önemli rol oynayan gruplardır. Afganistan savaşına en fazla katılım Pakistan'dan olmuştur. Yaklaşık 7 bin Pakistanlı Afganistan savaşında Taliban saflarında yer alarak önemli bir rol üstlenmiştir.⁸⁸ Pakistan'dan Afganistan'a bu derecede yoğun bir yabancı savaşçısı dalgası olmasında gerek komşu ülke olmasının gerekse Pakistan'daki medreselerin tutumları büyük önem arz etmiştir. Afganistan işgali başladıktan sonra Pakistan'daki medreselerde savaşa katılım ve Sovyet/komünizm tehdidine karşı Müslümanlara yardımcı olunması için yoğun bir çalışma yürütülmüştür.

Pakistanlılarla birlikte Özbekistan ve Suudi Arabistan'da da dikkat çekici bir şekilde Afganistan'a yabancı savaşçı "göçü" yaşanmıştır. Afganistan'da yaklaşık 2 bin Özbek yabancı savaşçı Sovyetler Birliği işgaline karşı yerel unsurlarla birlikte hareket etmiştir. Özbekistan İslam Hareketi'ne bağlı olan bu grubun liderlerinden Juma Namangani'nin bir dönem El-Kaide'nin savaş güçlerinin başında yer alması, Özbek yabancı savaşçıların Afganistan savaşındaki yerinin anlaşılması açısından önemli bir örnek olarak görülmektedir.

Pakistanlılar ve Özbekler gibi Afganistan savaşına katılan yabancı savaşçı gruplarında Araplar da önemli bir yer teşkil etmektedir. Afganistan savaşına yaklaşık 2-3 bin Arap savaşçının katıldığı kaydedilmektedir. Ancak bu grubun hepsi tek bir dalga halinde Afganistan'a gelmemiştir. Savaşın ilk yıllarında, birinci dalga olarak kabul edilen 1979-1984 döneminde gelen Arap yabancı savaşçıları, daha çok insanı yardımlar noktasında faaliyet göstermiş ve Arap ve Müslüman devletlerle sivil toplum örgütlerinin desteğini almıştır.⁸⁹ İkinci dalga olarak kabul edilen 1984-1989 arası dönemde Abdullah Azzam'ın etkisi ile Arap yabancı savaşçıların Afganistan'a gelişinde kademeli

bir artış gözlemlenmiştir. Sovyetler Birliği'nin geri çekildiği 1989'dan 1992'ye kadar geçen üçüncü dalgada ise ciddi bir artış görülmektedir. Bu tarih aralığında gelen yabancı savaşçıların büyük bölümü, bölgede kurulan eğitim kamplarından yararlanma amacı gütmüşlerdir.

Bu gruplar Afganistan savaşında sahada kazandıkları tecrübeyi daha sonra farklı coğrafyalara da taşıyarak global yabancı savaşçı ağında önemli bir yer edinmişlerdir. Pakistanlı yabancı savaşçıları Hindistan'da, Arap ve Özbek yabancı savaşçılara ise Bosna, Irak ve Suriye'de sıkça rastlanması bunu gösteren örneklerdir. Afganistan savaşı sonrasında Bosna ve Çeçenistan'da meydana gelen savaşlarda da cihat etmek için giden binlerde Müslüman yabancı savaşçıya rastlanmaktadır.

Afganistan'da dokuz yıl süren Sovyet işgali 1989'da sona ermiş olmasına rağmen, bu ülkeye yönelik dış müdahalelerin devam etmesi ve ülke içinde istikrar ve otoritenin sağlanamaması nedeniyle yabancı savaşçılar için cezbedici bir yer olmaya devam etmiştir. Sovyetler'in ardından bu kez de 2001'de ABD'nin askeri müdahalesine maruz kalan Afganistan'da El-Kaide gibi terör örgütlerinin varlığını artırması, Taliban'ın giderek etki alanını genişletmesi ve son olarak Irak ve Suriye'de alan kaybeden terör örgütü IŞİD mensuplarının Afganistan'a kendilerine yaşam alanı bulması, ülkedeki yabancı savaşçı konusunu canlı tutmaya devam eden unsurlar olarak sıralanmaktadır. Bu nedenlerden dolayı Afganistan hala yabancı savaşçılar için önemli bir yer olma özelliğini korumaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletler raporunda, Afganistan'da yaklaşık 6 bin 500 civarında El-kaide ve IŞİD saflarında yer alan yabancı savaşçının bulunduğuna işaret edilmesi bunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.⁹⁰

Bosna

Yabancı savaşçıların ilgi gösterdiği bir diğer çatışma ise 1992-1995 yıllarında yaşanan Bosna savaşı olmuştur. Özellikle Müslüman yabancı savaşçılar, Bosna'yı bir cihat olarak görmüş ve

bu ülkeye savaşmaya gitmekten çekinmemişlerdir. Bosna savaşına ne kadar yabancı savaşçı katıldığı konusunda rakamlar farklılık göstermekle birlikte, yaklaşık 3 bin ila 5 bin arasında olduğu,⁹¹ ve Sovyet-Afganistan savaşına katılanlardan önemli bir kısmının Bosna savaşına da katıldığı kaydedilmektedir.⁹² Özellikle Suudi Arabistan, Mısır, Cezayir gibi ülkelerden gelen yabancı savaşçılar bir süre sonra Mücahit Taburu adı altında bir araya gelerek, Bosna ordusu saflarında savaşmıştır. Bu savaşta 300'den fazla Müslüman yabancı savaşçı hayatını kaybetmiştir.⁹³

Bosna savaşında Müslüman yabancı savaşçıların yanı sıra Hırvat ve Sırlara destek için gelen yabancı savaşçılar da katılmıştır. Savaşta Hırvatlara destek için çoğunluğu İngiltere, Almanya, Fransa ve ABD olmak üzere batı ülkelere gelen yabancı savaşçılardan yaklaşık 500 yabancı savaşçıdan 72'si hayatını kaybetmiştir.⁹⁴ Sırların tarafında ise Rusya, Yunanistan gibi ülkelerden gelen yabancı savaşçıların yer aldığı görülmüştür.

Bosna savaşında yabancı savaşçıların konumu ve statüsü açısından dikkate değer bir örnek teşkil etmektedir. Savaşın ardından yaklaşık 600 Müslüman yabancı savaşçıya destekleri nedeniyle Bosna vatandaşlığı verilmiştir. Ancak Dayton anlaşmasının ardından ABD'nin baskısı sonucunda daha önce vatandaşlık verilen 367 yabancı savaşçı vatandaşlıktan çıkarılmıştır.⁹⁵

Bosna savaşı sırasında dışarıdan gelen Müslüman yabancı savaşçı desteği, buradaki yerel savaşçılarla uluslararası bağlantıları bulunan yabancı savaşçılar arasında bir iletişim kanalının açılmasına da katkıda bulunmuştur. Küresel yabancı savaşçı ağı içinde yaşanan bu etkileşim zaman içinde kendini Suriye iç savaşında da göstermiştir. Nitekim Suriye savaşına 2012-2015 yılları arasında 192 Bosna vatandaşı yabancı savaşçı olarak katılmıştır.⁹⁶

8. Yabancı Savaşçıların Geri Dönüşü

Yabancı savaşçı konusunda günümüzde en fazla yapılan tartışmalardan biri de yabancı savaşçıların ülkelerine geri döndüğünde ne olaca-

ğdır. Bu konuda her ülke kendi güvenlik önlemleri kapsamında soruna bir çözüm arayışı içindedir. Özellikle IŞİD'in Irak ve Suriye'deki etkinliğinin büyük ölçüde kırıldığı bir ortamda, hayatta kalan yabancı savaşçıların bundan sonra hangi çatışma bölgesine geçecekleri, anavatanlarına dönmek istediklerinde ilgili ülkenin bu kişileri ülkeye kabul edip etmeyeceği, bu kişiler ülkelerine kabul edildiğinde nasıl bir yasal prosedür uygulanacağı ya da yasadışı yollardan anavatanlarına döndüklerinde yeni bir suç, şiddet eylemine ya da teröre karışıp karışmayacakları bu alanda çalışanlar için cevabı bulunması gereken en önemli sorular olarak karşımızda durmaktadır.

Günümüzdeki yabancı savaşçıları konusunda önemli noktalardan biri, geçmiş ile kıyaslandığında çok daha geniş, global ağlara sahip olmaları ve yaş/cinsiyet/tecrübe bakımından geniş bir aralıkta kendilerine yer bulabilmeleri dikkat çekmektedir. Bu durum günümüzdeki yabancı savaşçıların kendi ülkelerine geri döndükleri geçmiş dönemdekilere kıyasla yaratabileceği tehditleri daha karmaşık bir hale getirmektedir. Ancak yapılan araştırmalar genel olarak geri dönen yabancı savaşçılarından küçük bir bölümünün kendi ülkelere şiddet ve terör eylemlerine karıştığını göstermesine rağmen, bu kişilerin aşırılıkçı grupların güçlenmesinde önemli rol oynadıklarını teyit etmektedir.⁹⁷

Diğer taraftan günümüzde özellikle Irak ve Suriye'de yabancı savaşçı sayısının 30 binin üzerine çıkması ve birçok çocuk ve gencin çatışmalara dahil olarak IŞİD gibi terör örgütlerinin eğitiminden geçmesi, ülkelere dönen yabancı savaşçıların uzun vadede bir güvenlik endişesi yaratmaya devam edebileceğini düşündürmektedir. Nitekim bu tehlikeye dikkat çeken Avrupa Konseyi, 2017 yılında aldığı 2396 sayılı kararla birlik ülkelerini yabancı savaşçıların yargılanmaları, hapis hanesindeki radikalleşmeyle mücadele çalışmalarını artırmaları ve benzeri konularda işbirliği içinde olmaları gerektiğine vurgu yapmaktadır.⁹⁸

Bu konuda şu ana kadarki en kapsamlı çalışma Avrupa Birliği kurumları tarafından yapılmaktadır. Avrupalı hükümet ve kurumların geri dönen ya-

bancı savaşçıların durumuna yönelik nasıl cevap verdiği ya da verebileceği noktasında çeşitli soru işaretleri bulunmaktadır. Örneğin çatışma alanlarında bulunmuş Avrupalı yaklaşık bin çocuğun durumunun ilerleyen yıllarda nasıl olacağı, içinde bulundukları ortamdan ne derece etkilendikleri cevabı aranan önemli sorular içinde yer almaktadır. Diğer taraftan Avrupa ülkelerinde söz konusu yabancı savaşçıları ortalama 3-5 yıl arasında hapis cezası almaktadır. Bu kişilerin cezaları bittikten sonra yeniden çatışma alanlarına gidip gitmeyecekleri, cezaevlerinde uygulanan rehabilitasyon hizmetlerinin normal hayata dönüşte yeterli olup olmadığı bir başka düşündürücü noktadır. Cezaevlerinin gerek terör örgütleri gerekse şiddete varan radikalleşme alanlarında adeta bir okula dönüştüğü, buralarda kalan şiddete bulaşmış kişilerin daha fazla radikalleşmeye yol açtığı göz önünde bulundurulduğunda, bu konunun hassasiyeti daha iyi anlaşılabilir. Bu süreçte yabancı savaşçı deneyiminden geçmiş bireylerin cezaevlerinden çıktıktan sonra da farklı bir mekanizma ile takip edilmesi ya da sürekli iletişimde olunacak bir ortak alan oluşturulması yönünde çalışmalar yapılmaktadır.⁹⁹

Avrupa ülkelerine geri dönen yabancı savaşçıları Brüksel, Belçika ve Paris'te bazı saldırılar düzenlemişlerdir. Bu saldırılar geri dönen yabancı savaşçıların bir tehlike yaratabildiğini düşündürmekle birlikte, sayıları ile orantılandırıldığında karıştıkları şiddet ve terör eylemlerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ancak bu durum geri dönen yabancı savaşçıların ülkeler için ciddi bir güvenlik tehdit oluşturmadığı anlamına gelmemektedir. Her ne kadar karıştıkları saldırı oranı az olsa da, gerek hapis haneler de gerekse döndükleri çevrelerde oluşturdukları ortam ve tecrübelerini pazarlamaları sayesinde, radikalleşmeye meyilli bireyler üzerinde oldukça etkili olabildikleri tespit edilmiştir.

Avrupa ülkelerinden Irak ve Suriye'de 2011-2016 yılları arasında 26 farklı ülkeden yaklaşık 5 bin-5 bin 500 yabancı savaşçı katılmış ve bunların önemli bir kısmı IŞİD, YPG gibi terör örgütlerine doğrudan ya da dolaylı olarak temas

etmiştir. Yaklaşık bin 200 yabancı savaşçı ise bu ülkelere geri dönmüştür.¹⁰⁰ Bu noktada dikkat çekici bir ayrıntı ise Avrupa ülkelerine geri dönen yabancı savaşçıların birçoğunun 2013-2015 aralığında savaş bölgelerinden ayrıldığı görülmektedir. 2016'dan sonra Avrupa kökenli yabancı savaşçıların ülkelerine geri dönüşleri konusunda dikkat çekici bir hareketliliğin olmadığı tespit edilmiştir.¹⁰¹

Avrupa ülkeleri arasında IŞİD'a en fazla yabancı savaşçı gönderen ülkeler arasında Belçika ön sıralarda yer almaktadır. Belçika federal terörle mücadele merkezinin verilerine göre, Suriye ve Irak'a gitmeye çalışan 498 yabancı savaşçıdan 413'ü amacına ulaşmayı başarırken, geriye kalanlar sınır bölgelerinde ya da transit ülkelerde yakalanmıştır.¹⁰² Bunların dışından yaklaşık yüzde 75'i çatışma bölgelerinde doğan 137 Belçikalı çocuk bulunmaktadır. Belçika yasalarına göre çocuklar 12 yaşın altında bulundukları için yabancı savaşçı kategorisine alınmamaktadır. IŞİD'a katılanların dışından en az 20 Belçika vatandaşı ise terör örgütü PKK'nın Suriye'deki uzantısı olan PYD ve diğer örgütlere katılmışlardır.¹⁰³ Ancak bu kişiler de tıpkı 12 yaş altı çocuklar gibi yabancı savaşçı kategorisinde değerlendirilmemektedir. Bu duruma gerekçe olarak ise bu kişilerin "cihatçı" bir örgüte katılmamış olması gösterilmektedir.

Belçika vatandaşı olan yabancı savaşçıların yaklaşık yüzde 30'u ülkelere geri dönerken, bunların bazıları Paris ve Brüksel'de terör eylemleri düzenlemişlerdir. Geri dönen yabancı savaşçıların durumunun ne olacağı sorusu, Belçika için yeni bir sorudur. Her ne kadar daha önce yaşanan Bosna, Afganistan ve Somali savaşlarına da sayıları az da olsa Belçika vatandaşı katılmış olmasına rağmen, bu kişilerin geri döndüklerinde ne yaptıkları ya da geri dönüp dönmedikleri konusunda güvenilir bir veri bulunmamaktadır.

Belçika geri dönen yabancı savaşçıların işledikleri suçların terör kapsamına alınıp alınmayacağı 2014 tarihli BMGK'nin 2178 sayılı kararı

ve AB'nin terör yönergesi paralelinde yapılan değişikliklerle netleşmiştir. Bu bağlamda sadece terör eylemine doğrudan katılan değil, bir terör örgütüne katılmak amacıyla yabancı bir ülkeye seyahat etmek, terörist eğitim vermek ya da almak ve terör örgütüne finansal destek sağlamak da bir terör suçu olarak kabul edilmiştir. Nitekim 2017'de bir yabancı savaşçı, ev hanımı olarak terör örgütü faaliyetlerine destek vermek ve cesaretlendirmek gerekçesiyle terörden suçlu bulunmuştur.¹⁰⁴

Belçika hükümeti geri dönen yabancı savaşçıları konusunda polisiye ve hukuki tedbirlerin yanı sıra hapisane dönemi ve hapisane sonrası dönemde bu kişilerin tersine radikalleşme sürecine girmeleri için planlamalar yapmıştır. Bu kapsamda iç işleri bakanlığının "Radikalleşme Planı 2015" programı uygulamaya konarak, hapisteki geri dönen yabancı savaşçıların aşırılıkçı ideolojilerden ve tutumlardan vazgeçmeleri için farklı eğitim programları uygulamaya konmuştur. Yapılan çalışmaların sonuçları ise söz konusu suçluların hapisaneden çıktıktan sonraki izleme süreçlerinde test edilmiştir. Şu ana kadar elde edilen sonuçlar hapisaneden çıkan yabancı savaşçıların yüzde yaklaşık 30'unun tersine radikalleşme programına olumlu tepki verdikleri, buna karşılık yüzde 40'ının ise aşırılıkçı ideolojileri desteklemeye devam ettikleri tespit edilmiştir.¹⁰⁵

Suriye ve Irak'daki savaşa yabancı savaşçı olarak yoğun katılımlardan bir diğer ise Almanya'da yaşanmıştır. Yaklaşık 960 Alman vatandaşı savaş bölgelerine giderek "cihatçı" gruplara katılmıştır. Tıpkı Belçika örneğinde olduğu gibi Almanya'daki resmi kurumlar da Suriye ve Irak'da "cihatçı" örgütler dışında PKK/YPG gibi terör örgütlerine katılan yaklaşık 300 Almanya vatandaşı yabancı savaşçıyı bu kategoride değerlendirmemektedir.

Almanya'dan Suriye ve Irak'a savaşmaya giden yabancı savaşçıların yaklaşık 300'ü ülkeye geri dönüş yapmıştır. Bu kişilerin neden geri döndükleri üzerinde yapılan araştırmalar netice-

sinde; yüzde 10'unun katıldıkları gruplarda belediklerini bulamadıkları ve hayal kırıklığına uğradıkları, yüzde 10'unun aile ve arkadaşları tarafından sürekli arandıkları, yüzde 8'i paraya ihtiyaç duyduğu, yüzde 6'sının ise sağlık sorunları nedeniyle geri döndükleri tespit edilmiştir.¹⁰⁶

Yabancı savaşçıların geri dönüşünden etkilenen ülkelerden bir diğeri ise Tunus'tur. Ülke nüfusuna oranlar IŞİD'e en fazla katılım Tunus'tan gerçekleşmiştir. Tunus resmi makamları, BM ve bağımsız araştırma kurumlarının verilerine göre bu rakam en az 5 bin en fazla 7 bin aralığında değişmektedir. Tunus İçişleri Bakanlığı'nın verilerine göre, şu ana kadar geri dönen 800 yabancı savaşçıdan 55'i öldürülmüş, 137'sine seyahat yasağı getirilmiştir. Geriye kalanlardan 190'ı tutuklanırken, 418'i ise takip altına alınmıştır.¹⁰⁷

Tunus'ta geri dönen ya da dönmek isteyen yabancı savaşçıların durumunun ne olacağı konusunda keskin bir görüş ayrılığı bulunmaktadır. Başbakan Yusuf Şahid hükümetinin terör örgüt-

lerine katılan Tunus vatandaşlarının ülkeye geri dönüşüne taraftar değilken, Cumhurbaşkanı el-Baci Kaid es-Sibsi ise onların bu ülkenin vatandaşları olmaları nedeniyle anayasal olarak engellenemeyeceklerini savunmaktadır. Siyasiler arasındaki bu görüş ayrılığı kamuoyuna da yansımış durumdadır.¹⁰⁸ Nitekim bu konuda Suriye ve Libya'ya giderek terör örgütlerine katılanların ülkeye geri alınmaması için 2017 yılı içinde gösteriler düzenlenmiştir.

Görüldüğü üzere yabancı savaşçıları gittikleri ülkelerde yarattığı tehdit kadar, çatışmaların ya da savaşların ardından kendi ülkelerine döndüklerinde de güvenlik açısından bir endişe kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Bu aşamada belki de yabancı savaşçıları konusunda gelecek dönemde cevabının bulunması için çalışılacak en önemli soruların başında, geri dönen yabancı savaşçıların uzun vadede bir dönüşüm yaşayıp yaşamayacağı ve kendi ülkeleri için de ciddi bir güvenlik riski oluşturup oluşturmayacağıdır.

9. Değerlendirme

Uluslararası güvenlik konusunun çok daha geniş kapsamlı ele alındığı 21. yüzyılın başlarından itibaren, yabancı savaşçılar konusunun gündemde giderek artan bir yer aldığı gözlemlenmektedir. Akademik yazında ortaya çıkışları 19. yüzyıla dayanan yabancı savaşçılar, 1979-1989 Sovyetler Birliği-Afganistan, 2003 ABD-Irak ve 2011'den beri devam eden Suriye iç savaşında kendisini daha fazla göstermeye başlamıştır. Terör örgütü El-Kaide'nin 11 Eylül'de ABD'de ikiz kulelere gerçekleştirdiği terör saldırısı da yabancı savaşçıların akademik yazında daha sık ele alınmasında önemli bir dönemeç teşkil etmiştir.

Yabancı savaşçıların başka coğrafyalarda meydana gelen savaşlara katılmasını sağlayan etkenler incelenirken, radikalleşme ve şiddete varan aşırıcılık süreçlerinin üzerinde durulması oldukça önemlidir. Nitekim bu iki süreç yabancı savaşçı olgusunun altında yatan temel nedenlerin başında gelmektedir. Radikalleşme/şiddete varan aşırıcılık literatüründe karşılaşılan hırs, kin, intikam, ayrımcılık, baskı, şiddet, aşırılıkçı ideoloji, etnik kimlik, radikal cihatçı anlayış gibi bireylerin şiddet eylemlerine katılmalarında etkili olan unsurların, yabancı savaşçıların motivasyonlarında da önemli bir yere sahip olduğu tespit edilmiştir.

Yabancı savaşçılar konusunda tarihsel süreç içinde yaşanan önemli tartışmalardan biri tanımlama noktasında yaşanmıştır. Nitekim bu tartışma günümüzde de devam etmektedir. Bazı yazarlar diaspora üyelerini yabancı savaşçı olarak kabul ederken, bazıları ise diaspora üyelerinin bu kategorinin dışında tutulması gerektiğini kaydetmektedir. Bununla birlikte yeni terör örgütleri ve yeni yabancı savaşçı dalgaları ortaya çıktıkça tanımlamaların kapsamında da değişiklikler olduğu gözlemlenmektedir. Konunun net olarak tespit edilememesi ve değişen durumlara göre yeni tanımlamalara gidilmesi ise bu alandaki araştırmacıların çalışmalarını daha zorlu bir hale getirmektedir.

Bu konuda yaşanan bir diğer sorun ise ortak bir yabancı savaşçı profilinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Ancak bu konuda yabancı savaşçı devşirenlerin üzerinde yoğunlaştıkları tiplerden

yola çıkarak bir kanıya varmak mümkündür. Bu bağlamda hakkının yendiğini düşünen ve bundan dolayı kızgın olan kişilerin intikam duygusuyla hareket etme potansiyeline sahip olması devşirenler için önemli bir fırsat yaratmaktadır. Bununla birlikte toplum içinde herhangi bir statüye sahip olmayan ancak başkaları tarafından fark edilerek değer görmek isteyen kişiler ve kendi kimliğini arayan, hayatını anlamlandırmak isteyen ancak arada kararsız kalanlar da devşirenler için ciddi bir potansiyele sahiptir. Söz konusu üç profilin dışında hayatında ciddi bir sorunu olmayan ancak yeni heyecan, macera arayanlar için ise devşirenlerin sunduğu illüzyon ciddi bir çekim etkisi yaratabildiği görülmektedir.

Bunun yanı sıra bazı ülkelerin yabancı savaşçı konusuna sadece dini aşırılıkçılık üzerinden yaklaştığı, aşırı sağ ya da aşırı sol ideolojilerin ortaya çıkardığı şiddete varan aşırıcılığı dikkate almadıkları ya da aynı listeye koymadıkları görülmektedir. Bu durum ise tıpkı terör konusundaki “senin teröristin, benim teröristim” açmazının yabancı savaşçılar konusuna da taşındığını göstermektedir.

Yabancı savaşçıların çatışma alanlarından kendi ülkelerine geri döndüklerinde nasıl bir hareket tarzı izleyecekleri ise bu alanda cevabı aranan en önemli sorular arasında kalmaya devam etmektedir. Bu noktada farklı ülkelerin geliştirmeye çalıştığı modeller ve çözüm arayışları bulunmaktadır. Ancak yabancı savaşçıların yaş ortalamasının düşük olması, hatta binlerce çocuğun çatışma alanlarında büyüdüktan sonra kendi ülkelerine geri dönmesi, bu konuda uzun vadede nasıl bir sonuç ortaya çıkacağı konusunda belirsizliğe neden olmaktadır.

Son olarak yabancı savaşçıların gelişimi ve dünya siyasetindeki yeni jeopolitik kırılmaların artmaya başladığı dikkate alındığında, çatışmaların ve devlet dışı silahlı aktörlerin giderek çoğalması yabancı savaşçılara yeni alanlar ve imkanlar sağlamaktadır. Bu nedenle ilerleyen yıllarda yabancı savaşçılar konusunun daha fazla gündemde kalmaya devam edeceği ve birçok ülke açısından önemli bir güvenlik tehdidi oluşturacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- ¹ Gurr, Ted R. 1970. *Why Men Rebel*. New Jersey: Princeton University Press, s. 17.
- ² McCauley, Clark ve Sophia Moskalenko, *Friction: How Radicalization Happens to Them and Us*, London, . 2011, Oxford University Press, 425.
- ³ Wilner, Alex S. ve Claire-Jehanne Dubouloz, “Homegrown Terrorism and Transformative Learning: an Interdisciplinary Approach to Understanding Radicalization”, *Global Change, Peace and Security*, 2010, Cilt 22, Sayı 1, s.38.
- ⁴ McCauley, Clark ve Sophia Moskalenko, a.g.e., s.35.
- ⁵ McGregor, Ian ve Joseph Hayes ve Mike Prentice, “Motivation for aggressive religious radicalization: goal regulation theory and a personality, threat, affordance hypothesis”, *Frontiers in Psychology*, 2015, 6: 1325.
- ⁶ Horowitz, Donald, “Structure and Strategy in Ethnic Conflict.” Yıllık toplantı bildirisi: World Bank Conference on Development Economics, 1998, Washington, Nisan 20-21, s.7.
- ⁷ David R. Mandel, “Radicalization: What Does it Mean”, Thomas M. Pick, Anne Speckhard, Beatrice Jacuch, (Edit) *Home-Grown Terrorism*, IOS Press, 2008, 102.
- ⁸ Gurr, Ted R., a.g.e., s.18.
- ⁹ Sprinzak, Ehud, “Violence and Catastrophe in the Theology of Rabbi Meir Kahane: The Ideologization of Mimetic Desire”, *Terrorism and Political Violence* 3, 1991, 55.
- ¹⁰ Çelik, Oktay, “Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinde Radikalleşme Süreçleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015, 22: 99-122.
- ¹¹ Bokhari, L. Thomas Hegghammer, B. Lia, P. Nesser, and T. Tonnessen, “Paths to global Jihad: Radicalization and Recruitment to Terror Networks,” FFF Seminar, Norwegian Defence Research Establishment, March 2006.
- ¹² McCarthy, John ve Mayer Zald, “Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory”, *American Journal of Sociology*, 1977, s. 1218.
- ¹³ Nunkoo, Robin ve Haywantee Ramkissoon, “Gendered Theory of Planned Behaviour and Residents’ Support For Tourism”, *Current Issues on Tourism*, 2010, 13(6): 528.
- ¹⁴ Jenkins, J. Craig ve Perrow Charles, “Insurgency of the Powerless: The Farm Worker Movements 1946- 1972”, *American Sociological Review*, 1977, 42: 259.
- ¹⁵ Özen, Hayriye, “Toplumsal Hareketlerin ‘Siyasal’ Rolü: Rasyonalist Yaklaşımların Eleştirel Bir Değerlendirmesi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2013, 8 (3): 44.
- ¹⁶ Özen, a.g.e., s. 45.
- ¹⁷ Demiroğlu, Elif Topal, “Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, . 2014, 2 (1): 136.
- ¹⁸ Demiroğlu, a.g.e., 117.

- ¹⁹ Collier, Paul ve Anke Hoeffler, “Greed and Grievance in Civil War”, 2004, *Oxford Economic Papers* 56: 567.
- ²⁰ Alanyalı, Ali Alp, “The Radicalization In Chechnya From Nationalist Insurgency To Islamic Terrorism”, 2014, Yüksek Lisans Tezi, Koç Üniversitesi, s.19.
- ²¹ Stein, Arthur, “Conflict and Cohesin: A Review of the Literature”, 1976, *Journal of Conflict Resolution*, 20 (1): 149.
- ²² Hobbes, Thomas, *Leviathan-Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*. Çeviren Semih Lin, 2016, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 123.
- ²³ Rambotham, Oliver, “The Analysis of Protracted Social Conflict: A Tribute to Edward Azar”, *Review of International Studies*, 2005, 31: 115.
- ²⁴ Ravenstein, E.G, “The Laws of Migration”, *Journal of the Statistical Society of London*, 1885, 48 (2): 169.
- ²⁵ Lee, Everette S., A Theory of Migration, *Demography*, 1966, 3 (1): 49.
- ²⁶ Khalil, James ve Martine Zeuthen, “Countering Violent Extremism and Risk Reduction: A Guide to Programme Design and Evaluation”, 2016, *RUSI*, Whitehall Report: 25.
- ²⁷ Sönmez, Göktuğ, “Radikalleşme, Şiddete Varan Aşırıılık ve Türkiye’nin Mücadelesi.”, 2017, *ORSAM Rapor* 209: 9.
- ²⁸ Sönmez, a.g.e., s.10.
- ²⁹ Borum, Randy, “Radicalization into Violent Extremism II: A Review of Conceptual Models and Empirical Research”, 2011, *Journal of Strategic Studies*, 4 (4): 39.
- ³⁰ Borum, Randy ve Robert Fein, “The Psychology of Foreign Fighters.” *Studies in Conflict and Terrorism*, 2016, 40(3): 251.
- ³¹ Moghaddam, Fathali, “The Staircase to Terrosim: A psycological Exploraiton”, *American Psychologist*, 2015, 60: s. 165.
- ³² Moghaddam, a.g.e., 166.
- ³³ Silber, Mitchell ve Arvin Bhatt, “Radicalization in the West: The Homegrown Threat”, *New York Police Department Intelligence Division Report*, 2007, 44.
- ³⁴ Precht, Tomas, “Home Grown Terrorism And Islamist Radicalisation in Europe, An Assessment Of The Factors Influencing Violent Islamist Extremism And Suggestions For Counter Radicalisation Measures”, *The Danish Ministry Of Justice Report*, 2007, 40.
- ³⁵ Precht, a.g.e., s. 47.
- ³⁶ Borum, Randy, “Radicalization into Violent Extremism II, A Review of Conceptual Models and Empirical Research”, *Journal of Strategic Security* 4 (4), 2011, s.43.
- ³⁷ Malet, David. 2009, “Why Foreign Fighters? Historical Perspectives and Solutions.” Elsevier Limited on behalf of Foreign Policy Research Institut, 2009, s.9.. http://davidmalet.com/uploads/Why_Foreign_Fighters_Malet.pdf.

- ³⁸ Bryan, Ian. 2010. "Sovereignty and the Foreign Fighter Problem." *Orbis* 54 (1): 119.
- ³⁹ Mendelsohn, Barak, "Foreign Fighters-Recent Trends", 2011, *Orbis*, 55(2): 189-203.
- ⁴⁰ Hegghammer, Thomas, "The Rise of Muslim Foreign Fighters" *International Security*, 35, 2010, 58.
- ⁴¹ Hegghammer, Thomas, "Should I Stay or Should I Go? Explaining Variation in Westers Jihadists' Choice between Domestic and Foreign Fighting." *American Political Science Review*, 107 (1), 2013, s.8.
- ⁴² Rich, Ben ve Dara Conduit, "The Impact of Jihadist Foreign Fighters on Indigenous Secular-Nationalist Causes: Contrasting Chechnya and Syria" 38(2), 2014, 114.
- ⁴³ Moore, Cerwyn ve Paul Tumelty. 2008. "Foreign Fighters and the Case of Chechnya: A Critical Assessment." *Studies in Conflict and Terrorism*, 31(5): 422.
- ⁴⁴ Borum, Randy ve Robert Fein. 2016. "The Psychology of Foreign Fighters." *Studies in Conflict and Terrorism*, 40(3): 250.
- ⁴⁵ Yalçınkaya, Haldun Yabancı. 2015. "Terörist Savaşçılar ve Türkiye: BM Güvenlik Konseyi'nin 2178 Sayılı Kararı Almasının İlk Yılına Dair Değerlendirme." Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, s.9.
- ⁴⁶ Pierson, Christopher, *Modern Devlet*, Çeviren: Burcu Erdoğan ve Neşet Kutlu, İstanbul, 2016, Chiviyazıları Yayınevi, s.32.
- ⁴⁷ Segal, D. R., Segal, M. W., & Reed, B. J., "Modern Ordu Teşkilatında Çeşitlilik Ve Vatandaşlık", *Sosyoloji Dergisi*, Cilt 3, 2015, s. 26.
- ⁴⁸ Yalçınkaya, Haldun ve Kadir Tamer Türkes, "Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 7, 2008, s. 37.
- ⁴⁹ Hegghammer, Thomas, "The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad", *International Security*, 35(3), 2010, 58.
- ⁵⁰ Hegghammer, a.g.e., s.60.
- ⁵¹ CIA, "Statement by Director Brennan as Prepared for Delivery Before the Senate Select Committee on Intelligence", 2016. Erişim Tarihi: 16 Haziran 2018, <https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/2016-speeches-testimony/statement-by-director-brennan-as-prepared-for-delivery-before-ssci.html>.
- ⁵² Barrett, Richard, "Foreign Fighters in Syria" *The Soufan Group*, 2014, s.7.
- ⁵³ Hegghammer, Thomas, "Should I Stay or Should I Go? Explaining Variation in Westers Jihadists' Choise between Domestic and Foreign Fighting", *American Political Science Review*, 107 (1), 2013, s.13.
- ⁵⁴ Rosenau, James N., *International Aspects of Civil Strife* New Jersey, Princeton University Press, 1964, s.43.
- ⁵⁵ Degenne, Alain ve Michel Forsé, *Introducing Social Networks* London, SAGE, 1999, s.226.

- ⁵⁶ Yalçinkaya, Haldun ve Kadir Tamer Türkeş, “Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 7, 2008, s.42.
- ⁵⁷ Stets, Jan E. ve Peter J. Burke, “Identity Theory and Social Identity Theory”, *Social Psychology Quarterly* 63(3), 2000, s. 230.
- ⁵⁸ Malet, David. 2009. “.Why Foreign Fighters? Historical Perspectives and Solutions.” *Elsevier Limited on behalf of Foreign Policy Research Institute*, 2009, s.36. http://davidmalet.com/uploads/Why_Foreign_Fighters_Malet.pdf.
- ⁵⁹ Ümmet; Hz. Muhammed’e inanarak, onun yaptıklarını ve söylediklerini uygulayarak çevresinde toplanan Müslümanların tümüne denmektedir.
- ⁶⁰ Azzam, Abdullah, *Tevbe Suresi Tefsiri*, Buruç Yayınevi, 2017, 155.
- ⁶¹ Ranstorp, Magnus, “Terrorism in the Name of Religion”, *Journal of International Affairs*, 50 (1), 1996, s. 52.
- ⁶² Borum, Randy ve Robert Fein, “The Psychology of Foreign Fighters.” *Studies in Conflict and Terrorism*, 40(3), 2016, 251.
- ⁶³ Malet, David, *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civil Conflicts*. London: Oxford University Press, 2013, s.48.
- ⁶⁴ Malet, a.g.e., s. 52.
- ⁶⁵ Malet, a.g.e., s. 52.
- ⁶⁶ Heckelman, A. Joseph, *American Volunteers and Israel’s War of Independence*, New York: Ktav Publishing House, 1974.
- ⁶⁷ Borum, Randy, “Radicalization into Violent Extremism II, A Review of Conceptual Models and Empirical Research”, *Journal of Strategic Security* 4 (4, s.45.
- ⁶⁸ Borum, a.g.e., s.46.
- ⁶⁹ Precht, Tomas, “Home Grown Terrorism And Islamist Radicalisation in Europe, An Assessment Of The Factors Influencing Violent Islamist Extremism And Suggestions For Counter Radicalisation Measures”, *The Danish Ministry Of Justice Report*, 2007, s. 45.
- ⁷⁰ Azzam, a.g.e., s.421.
- ⁷¹ Mükellef olan her müslümanın bizzat kendisinin yapması gereken farzdır. Müslümanlardan lüzumu kadar kimse tarafından yapılınca, diğerlerinin sorumluluktan kurtulduğu farzlardır.
- ⁷² Haldun Yalçinkaya, İŞİD’in Yabancı Savaşçıları ve Yarattığı Tehdit, (2014-2016), Uluslararası İlişkiler, Cilt 14, Sayı 53, s. 25.
- ⁷³ Thomas Hegghammer, “The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad”, *International Security*, Cilt 35, Sayı 3, 2010, s. 58.
- ⁷⁴ Hegghammer, a.g.e., s.60.
- ⁷⁵ CIA, “Statement by Director Brennan as Prepared for Delivery Before the Senate Select Committee on Intelligence”, 2016. Erişim Tarihi: 16 Haziran 2018, <https://www.cia.gov/news-information/spe->

eches-testimony/2016-speeches-testimony/statement-by-director-brennan-as-prepared-for-delivery-before-ssci.html.

- ⁷⁶ Lorenzo Vidino, European Foreign Fighters in Syria: Dynamics and Responses, European View, 2014, Sayı 13, s. 218.
- ⁷⁷ Путин: Около семи тысяч выходцев из РФ и СНГ воюют в рядах ИГ, ПРАЙМ. 15 Ekim 2015, Erişim Tarihi: 22.12.2018; <https://1prime.ru/News/20151016/821065572.html>.
- ⁷⁸ МВД: За террористов в Сирии и Ираке воюют до 3,5 тыс. Россиян, Российской газеты, 17 Mart 2016. Erişim Tarihi: 25.02.2019; <https://rg.ru/2016/03/17/mvd-na-storone-terroristov-v-sirii-i-irake-voiuut-do-35-tys-rossiian.html>.
- ⁷⁹ Barrett, Richard, "Foreign Fighters in Syria" *The Soufan Group*, 2014, s. 21.
- ⁸⁰ Tunisian Foreign Fighters in Iraq and Syria, Aaron Y. Zelin, The Washington Institute For Near East Policy, Policy Notes, 2018, s. 5.
- ⁸¹ Zelin, a.g.e., s.6.
- ⁸² Soufan Group, 2015, s.
- ⁸³ Uighur Foreign Fighters: An Underexamined Jihadist Challenge, International Center for Counter-Terrorism
- ⁸⁴ Mohammed Masbah, Moroccan foreign fighters: evolution of a phenomenon, promotive factors, and the limits of hardline policies, SSOAR, 2015, s. 2.
- ⁸⁵ Masbah, a.g.e., s.4.
- ⁸⁶ Peter Neumann, "Foreign Fighter Total in Syria/Iraq Now Exceeds 20,000; Surpasses Afghanistan Conflict in the 1980s," International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, 2015, s. ; Thomas Hegghammer, "The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad," International Security 35, Sayı 3, 2010, s.55.
- ⁸⁷ Brian Glyn Williams, On the Trail of the 'Lions of Islam': Foreign Fighters in Afghanistan and Pakistan, 1980-2010, Elsevier Limited on behalf of Foreign Policy Research Institute, 2011, s. 221.
- ⁸⁸ "Foreign pro-Taliban fighters inside Afghanistan Pre-hostilities," Jane's World Armies, 2001, s.
- ⁸⁹ Mohammed M. Hafez, Jihad after Iraq: Lessons from the Arab Afghans, Studies in Conflict & Terrorism, 32:2, 73-94.
- ⁹⁰ Security Council, Analysis and recommendations with regard to the global threat from foreign terrorist fighters, 2015, s.8. https://www.un.org/sc/ctc/wp-content/uploads/2015/06/N1508457_EN.pdf.
- ⁹¹ Evan Kohlmann, Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network, Oxford: Berg Publishers, 2004, s.16., The Rise of Muslim Foreign Fighters Thomas Hegghammer Islam and the Globalization of Jihad,
- ⁹² Chris Hedges, Foreign Islamic Fighters In Bosnia Pose A Potential Threat For G.I.'S, The New York Times, 3 Aralık 1995,

<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1995/12/03/081612.html?action=click&contentCollection=Archives&module=LedeAsset®ion=ArchiveBody&pgtype=article>.

- ⁹³ Zdravko Matic and Frano Stojic, The War in Bosnia and Herzegovina, 1992-1995: An Assessment of the War's Historical Context and Typology, Small Wars Journal; <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/the-war-in-bosnia-and-herzegovina-1992-1995-an-assessment-of-the-war%E2%80%99s-historical-context-a>.

⁹⁴

- ⁹⁵ Bosna'da, Türkler Dahil 367 Yabancı Savaşçı Vatandaşlıktan Çıkarıldı, Hürriyet, 12 Nisan 2007. Erişim Tarihi: 25.02.2019; <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/bosnada-turkler-dahil-367-yabanci-savasci-vatandasliktan-cikarildi-6318644>.

- ⁹⁶ Vlado Azinovic, Muhamed Jusic, The Lure Of The Syrian War: The Foreign Fighters' Bosnian Contingent, Atlantic Initiative, 2015, s. 7.

- ⁹⁷ The Challenge Of Returning And Relocating Foreign Terrorist Fighters: Research Perspectives, United Nation's Security Council Counter Terrorism Committee Executive Directorate (CTED), Trends Report, 2018, s. 2.

- ⁹⁸ CTED, a.g.e., s.2.

- ⁹⁹ Thomas Renard, How to handle returning foreign fighters: policies and challenges, Brussels, 24 April 2018; http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2018/04/Testimony_EP_RE-NARD_042018.pdf?type=pdf.

- ¹⁰⁰ Thomas Renard And Rik Coolsaet, Returnees: Who Are They, Why Are They (Not) Coming Back And How Should We Deal With Them? Assessing Policies on Returning Foreign Terrorist Fighters in Belgium, Germany and the Netherlands, Report, Egmont, 2018, s. 18.

- ¹⁰¹ Renard ve Coolsaet, a.g.e., s.19.

- ¹⁰² Renard ve Coolsaet, a.g.e., s.19.

- ¹⁰³ Renard ve Coolsaet, a.g.e., s. 25.

- ¹⁰⁴ Renard ve Coolsaet, a.g.e., s. 27.

- ¹⁰⁵ Renard ve Coolsaet, a.g.e., s. 31.

- ¹⁰⁶ Federal Criminal Police, Federal Office for the Protection of the Constitution and the Hesse Information and Competence Centre Against Extremism, 2016, s.30

- ¹⁰⁷ Lori Hinnant, Tunisia overwhelmed, divided over returning extremists, AP, 24 Şubat 2017, <https://www.apnews.com/b9b54744173746beb1e07502904ec56f>.

- ¹⁰⁸ John Zarocostas, More than 7,000 Tunisians said to have joined Islamic State, 25 Mart 2015, <https://www.mcclatchydc.com/news/nation-world/world/article24781867.html>, Aaron Zelin, Tunisia's Foreign Fighters, The Washington Institute, 27 Aralık 2018, Erişim Tarihi: 25.02.2018 <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/tunisi-as-foreign-fighters>.

“

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Türkiye’de eksikliği hissedilen Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika ile ilgilenen çevrelerin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla Ocak 2009 tarihinde kurulmuştur. ORSAM Ankara merkezli, tarafsız ve kâr amacı gütmeyen bir düşünce kuruluşudur.

ORSAM, Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelerine doğrudan yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin gerek Türkiye, gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu’daki sosyal, ekonomik ve siyasi gelişmelere yönelik çalışmalar yapmakta ve bunları kamuoyuna sunmaktadır. Ortadoğu ve uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve analiz edilebilmesini amaçlayan ORSAM, kamuoyuna ve karar alıcılara çözüm odaklı aydınlatıcı bilgiler sunmakta ve siyasa yapımına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

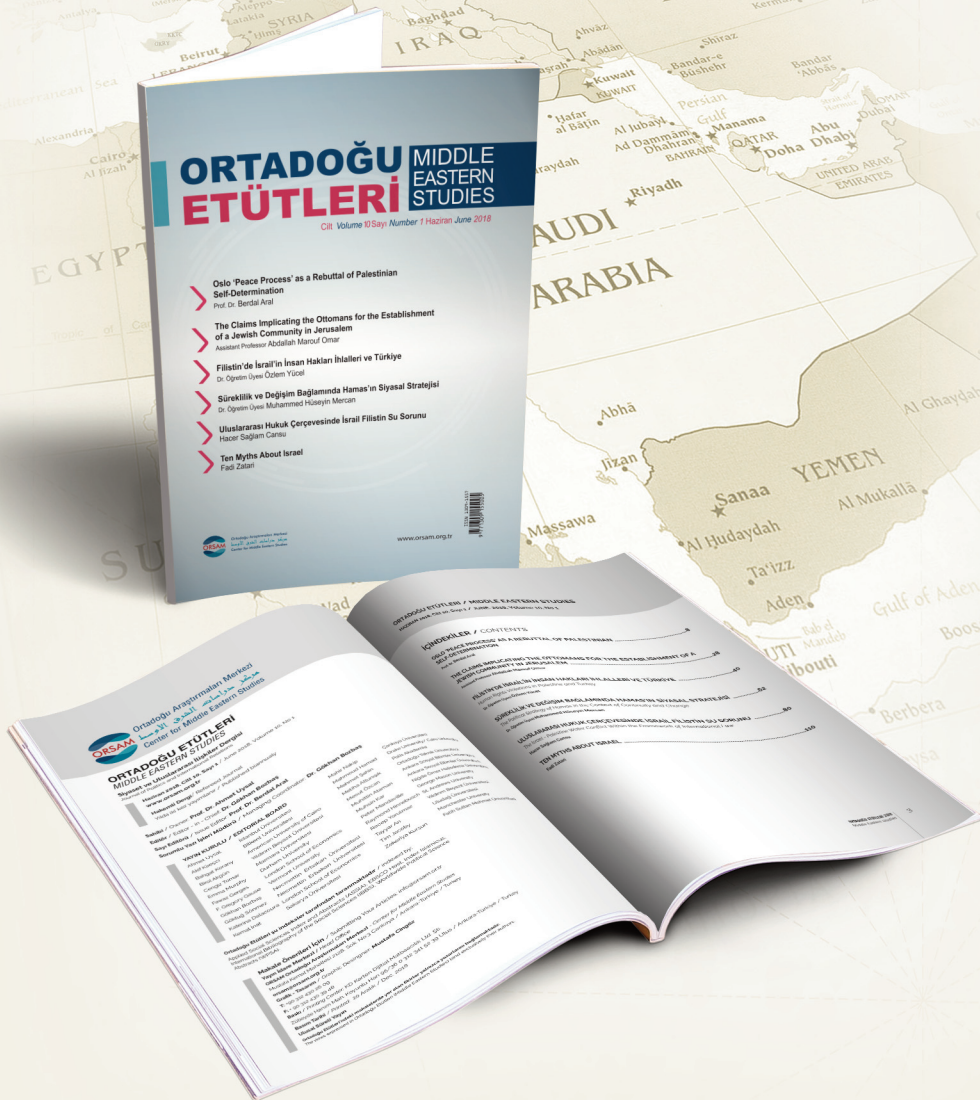
Bu doğrultuda bölgesel gelişmelerin analizi yanı sıra, bölgesel sorunlara farklı politika alternatiflerini de içeren projeksiyonlar üretmektedir. Kapsamlı ve çözüm odaklı analizler sunabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanda yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarından faydalanmaktadır. ORSAM, bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayın yelpazesine sahiptir.

”

ORTADOĞU ETÜTLERİ

MIDDLE EASTERN STUDIES

Hakemli Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

📍 Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

☎ +90 (312) 430 26 09
☎ +90 (312) 430 39 48

✉ info@orsam.org.tr
🌐 www.orsam.org.tr

📌 🌐 📷 📺
orsamtr